

ბენდერული თანასწორობის
კონსტიტუციურ-სამართლებრივი
ასპექტები

Constitutional Aspects
of Gender Equality

2008

ბენდერული თანასწორობის
ჟონსტიტუციურ - სამართლებრივი
ასპექტები

Constitutional Aspects
of Gender Equality

ს რ მ ნ უ ვ ი

თავი 1. ქალთა საარჩევნო უფლებების მოპოვების ისტორიული ექსკურსი	----- 4
თავი 2. გენდერული თანასწორობა საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობაში	----- 6
§1. სქესობრივი თანასწორობა	----- 6
§2. ქალის შრომის უფლებები	----- 9
§3. დედების უფლებები	----- 9
§4. ორსული ქალების უფლებები	----- 10
§5. ქალთა საარჩევნო უფლებები	----- 11
თავი 3. ევროკავშირის კონსტიტუციის პროექტი ქალთა უფლებების შესახებ	----- 15
თავი 4. ქალთა პროცენტულობის შესახებ მსოფლიოს სტატისტიკური ანალიზი	----- 16
თავი 5. გენდერული საკითხების შესახებ საქართველოს კანონმდებლობა	----- 17
ცხრილი - ქალთა მიერ საარჩევნო უფლებების მოპოვების შესახებ	----- 19
გენდერული თანასწორობის შესახებ ევროკავშირის ქვეყნების კონსტიტუციების ნორმები	----- 21

წინამდებარე გამოცემა მომზადებულია გაეროს განვითარების პროგრამის პოექტის "გენდერი და პოლიტიკა სამხრეთ კავკასიაში" - ფარგლებში

ავტორი: ვასილ გონაშვილი

დამატებითი ინფორმაციისათვის მიმართეთ გაეროს განვითარების პროგრამის პროექტის "გენდერი და პოლიტიკა სამხრეთ კავკასიაში" ოფისს შემდეგ მისამართზე: საქართველოს პარლამენტის ადმინისტრაციული შენობა, რუსთაველის გამზირი 8, ოთახი 034, თბილისი 0118; ტელ/ფაქსი: (99532) 923662; www.genderandpolitics.ge და გაეროს განვითარების პროგრამის ოფისს საქართველოში მისამართზე: გაეროს სახლი, ერისთავის ქ. 9, თბილისი, 0179, საქართველო
ტელ: (99532) 998558; 251126/28/29/31, ფაქსი: (99532) 250271/72.

The present publication is prepared within the framework of the UNDP project "Gender and Politics in the South Caucasus"

Author: Vasil Gonashvili

For additional information refer to the office of the UNDP project "Gender and politics in the South Caucasus" at the following address: Administrative building of the Parliament of Georgia, 8 Rustaveli ave., room 034, Tbilisi 0118; tel./fax (99532) 923662; www.genderandpolitics.ge and the office of INDP in Georgia at the following address: UN House, 9 Eristavi St., Tbilisi, 0179, Georgia
Tel.: (99532) 998558; 251126/28/29/31, Fax: (99532) 250271/72.

გენდერული თანასწორობის კონსტიტუციურ - სამართლებრივი ასპექტები

ავტორისაგან

გენდერული, ანუ ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის საკითხი, როგორც ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფორმა, დიდ ყურადღებას იქცევს მსოფლიოს თანამედროვე სამართლებრივი განვითარების პროცესში. იგი პრობლემატურია სამართლის სხვადასხვა დარგისათვის მათი სარეგულაციო სფეროების მიხედვით, მათ შორის კონსტიტუციური სამართლისათვის, ვინაიდან გენდერული თანასწორობის ის ძირითადი პრინციპები, რომელიც სხვადასხვა დარგს უდევს საფუძვლად, პირველ რიგში, სწორედ კონსტიტუციურ ნორმებში ჰპოვებს გამოხატულებას. გენდერული თანასწორობის დიდი მნიშვნელობის ნათელი მაგალითია ისიც, რომ თანამედროვე კონსტიტუციურ სამართალში მის რეგლამენტაციას ახორციელებენ არა მხოლოდ ის ქვეყნები, სადაც ქალის როლი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში პრაქტიკულად უმნიშვნელოა, არამედ ის ქვეყნებიც, სადაც რაიმე დამატებითი დათქმებისა და იმპერატიული ნორმების შემოღების გარეშე ქალები აქტიურად მონაწილეობენ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ პროცესებში.

ნაშრომში ჩვენ შევეცადეთ მკითხველისათვის მიგვეჩვენებინა ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა მდგომარეობაა გენდერული თანასწორობის დაცვის მხრივ სხვა ქვეყნებში, თუ როგორია პოლიტიკურ თანამდებობებზე ქალთა მონაწილეობის აქტივობა და როგორ უწყობენ ხელს საკანონმდებლო დონეზე საზღვარგარეთის ქვეყნები ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის რეალურ დაცვას, ასევე, თუ რა მდგომარეობაა ამ კუთხით საქართველოში.

ჩვენი მიზანია, წარმოვაჩინოთ გენდერული თანასწორობის დაცვის თანამედროვე საერთაშორისო გამოცდილება, რათა მისი ანალიზისა და განზოგადების საფუძველზე შემუშავებულ იქნეს საქართველოს კანონმდებლობაში განსახორციელებელი ცვლილებები.

ვასილ გონაშვილი
სამართლის დოქტორი

თავი 1.

ქალთა საარჩევნო უფლებების მოპოვების ისტორიული ექსკურსი

ქალთა მიერ საარჩევნო უფლებების მოპოვებისთვის ბრძოლა საუკუნეებს ითვლის. ინდივიდუალურად ქალების მიერ მისი აღიარების მოთხოვნა ჯერ კიდევ 1600 წლიდან დაიწყო, რაც შემდგომ ქალთა საარჩევნო უფლებებისთვის მებრძოლი ორგანიზაციების შექმნით განვითარდა. 21-ე საუკუნის დასაწყისში მსოფლიო ქვეყნების 95% უკვე აღიარებდა ქალთა აღნიშნულ უფლებებს.

საარჩევნო უფლება ორი სახისაა: აქტიური საარჩევნო უფლება, ანუ არჩევნებში ხმის მიცემის უფლება და პასიური საარჩევნო უფლება, ანუ არჩევნებში საკუთარი კანდიდატურის დაყენების უფლება.

ქალებისათვის საარჩევნო უფლების მოპოვება რთული პროცესი იყო თითოეულ ქვეყანაში. სახელმწიფოებრივ დონეზე მისი აღიარება სათავეს იღებს ავსტრალიის კონტინენტიდან. პირველი ქვეყანა, რომელმაც სახელმწიფოებრივ დონეზე ცნო ქალთა აქტიური საარჩევნო უფლება (1893 წელს), იყო ახალი ზელანდია, ხოლო შემდგომ - ავსტრალია (1902 წელს), თუმცა, ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, მას მრავალი შეზღუდვა ახლდა. პირველი ქვეყანა, რომელმაც სრულად ცნო ქალთა როგორც აქტიური, ისე პასიური საარჩევნო უფლება, იყო ფინეთი (1906 წელს). ამის შემდეგ მას მიბაძეს მეზობელმა ქვეყნებმაც (ნორვეგიამ, დანიამ, ისლანდიამ, ნიდერლანდმა), ხოლო 1918 წლიდან ქალთა საარჩევნო უფლება აღიარა ცენტრალური ევროპის, ბალტიისპირეთისა და ყოფილი საბჭოთა ქვეყნების ნაწილმა. სტატისტიკის მიხედვით, მსოფლიო ქალთა უმეტესობამ საარჩევნო უფლებები მოიპოვა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ყველაზე ბოლოს ქალთა ეს უფლება აღიარებულ იქნა ქუვეითში - 2005 წელს.

მსოფლიოში ამ დროისთვის სულ რამდენიმე ქვეყანა შემორჩა, სადაც ქალები საარჩევნო უფლებებით არ არიან გათანაბრებული მამაკაცებთან და მათ საერთოდ არ გააჩნიათ აღნიშნული გარანტიები. ეს ძირითადად ის ქვეყნებია, სადაც პარლამენტები სრულად დანიშნულია. მაგალითად, არაბეთის გაერთიანებულ ემირატებში პარლამენტის - ფედერალური ეროვნული საბჭოს სრული შემადგენლობა 40 წევრი ინიშნება მეფის მიერ. ასეთივე ქვეყნებია: საუდის არაბეთი, კატარი, ომანი, ვატიკანი, ბრუნეი, ტაივანი.

საარჩევნო უფლების მოპოვება თითოეულ ქვეყანაში ეტაპობრივ პროცესს წარმოადგენდა, რომლის მიხედვით აღნიშნული უფლებები სხვადასხვა მხრივ იზღუდებოდა. ეს შეიძლება ყოფილიყო მათი შეზღუდვა ტერიტორიული ნიშნის მიხედვით, როდესაც ქვეყნის ერთ ნაწილში აღიარებული იყო ქალთა საარჩევნო უფლება, ხოლო მეორე ნაწილში იგი იკრძალებოდა. ისევე როგორც საარჩევნო უფლება შეიძლება ჰქონოდა მხოლოდ გარკვეული კატეგორიის ქალებს, რომლებიც აკმაყოფილებდნენ დადგენილ ცენზებს, როგორც იყო მაგალითად, ბინადრობის, ქონებრივი,

ასაკობრივი ცენზები და სხვა. კერძოდ, მართალია აშშ-ის კონსტიტუციით ქალებს მთელი ქვეყნის მასშტაბით საარჩევნო უფლებები 1920 წელს მიენიჭათ, მაგრამ 1910 წლისათვის აშშ-ის ზოგიერ შტატში - ვაიომინგში, იუტაში, აიდაჰოში, კოლორადოში, ვაშინგტონში მათ უკვე ჰქონდათ აქტიური საარჩევნო უფლება. იგივე შეიძლება ითქვას ნიუ-ჯერსის შტატზე, სადაც არსებობდა ქონებრივი ცენზი და რომლის 1790 წლის კონსტიტუციის მიხედვით საარჩევნო უფლება ჰქონდა "ყველა მაცხოვრებელს"; რომელსაც გააჩნდა სათანადო ოდენობის ქონება და აკმაყოფილებდა ბინადრობის მოთხოვნებს.

კანადაში ამ პროცესს თან ახლდა როგორც ტერიტორიული, ისე სხვა შეზღუდვები ცენზების მიხედვით. აქ თითქმის ყველა პროვინციაში, გარდა კვებეკისა, ქალებმა საარჩევნო უფლებები გარკვეული შეზღუდვებით მოიპოვეს 1918 წელს, ხოლო კვებეკში - 1940 წელს, 1950 წლიდან კი მათ უკვე მამაკაცების თანაბარი საარჩევნო უფლებები მიენიჭათ; დიდი ბრიტანეთის გაერთიანებულ სამეფოში ქალთა საარჩევნო უფლება აღიარებული იყო 1869 წლიდან. 1918 წელს ეს უფლება მიენიჭა 30 წლის ასაკს მიღწეულ დაუქმონებელ ქალებს, რომელთაც გააჩნდათ საცხოვრებელი სახლი, ხოლო 1928 წლიდან ქალები უკვე ფლობდნენ მამამამაკაცის მსგავს საარჩევნო უფლებებს; შვედეთში 1862 წლიდან საარჩევნო უფლება ქალთა გარკვეულ კატეგორიას გააჩნდა მხოლოდ ადგილობრივ არჩევნებში, ხოლო 1921 წლიდან - ყველა სახის არჩევნებში.

რაც შეეხება საქართველოს, ქალთა საარჩევნო უფლებები აღიარებულია 1918 წლიდან. საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის მე-5 პუნქტში აღნიშნულია, რომ "საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარეობისა და სქესისა." ეს პრინციპი პირდაპირ იქნა განმტკიცებული და გარანტირებული საქართველოს პირველ კონსტიტუციაში 1921 წელს. მის 89-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ "ორივე სქესის მოქალაქე თანასწორია როგორც პოლიტიკურ, ისე სამოქალაქო, ეკონომიკურ და საოჯახო უფლებით." მას შემდეგ, მათ შორის საბჭოური კონსტიტუციებით (1924, 1927, 1937 და 1978 წ.წ.), ქალთა პოლიტიკური უფლებები საკანონმდებლო დონეზე არის გათანაბრებული მამაკაცის უფლებებთან.

საარჩევნო უფლების მოპოვების პროცესის მიმდინარეობის უკეთ წარმოჩენის მიზნით, ნაშრომს თან ერთვის ცხრილი, სადაც წარმოდგენილია, თუ როდის მოიპოვეს თითოეულ ქვეყანაში ქალებმა აქტიური და პასიური საარჩევნო უფლებები.

თავი 2.

გენდერული თანასწორობა საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობაში

ქალთა უფლებების დაცვისა და გენდერული თანასწორობის ძირითადი პრინციპები საზღვარგარეთის ქვეყნებში კონსტიტუციების რეგულირების სფეროს განეკუთვნება. ქალთა შესახებ კონსტიტუციური ნორმები რამდენიმე მიმართულებად შეიძლება დავყოთ:

- 1) გენდერული თანასწორობა;
- 2) საარჩევნო უფლებებში თანასწორობის თავისებურებები;
- 3) ქალის შრომა;
- 4) დედის უფლებები;
- 5) ორსული ქალის უფლებები.

თუმცა, ზოგიერთი ქვეყნის კონსტიტუცია ქალთა გარკვეული კატეგორიებისთვის ადგენს დამატებით გარანტიებს. მაგალითად, ალბანეთის კონსტიტუციით სახელმწიფოს მხრიდან განსაკუთრებული დაცვით სარგებლობენ არა მხოლოდ ორსული ქალები, არამედ ახალგაზრდა დედები (და არა ყველა დედა) (მუხლი 54);¹ სერბეთის კონსტიტუცია კი დედის დაცვასთან ერთად ცალკე გამოყოფს მარტოხელა მშობლის დაცვის საკითხს და ადგენს, რომ მარტოხელა მშობლები რესპუბლიკაში სარგებლობენ სპეციალური დაცვით. მარტოხელა მშობლების და ხანდაზმული ადამიანების ჯანმრთელობის დაცვა უზრუნველყოფილია სახელმწიფო სახსრებით, თუ იგი სხვაგვარად არ იქნება უზრუნველყოფილი კანონის შესაბამისად (მუხლები 66, 68).

1. გენდერული თანასწორობა

რაც შეეხება გენდერულ თანასწორობას, იგი საერთაშორისოდ აღიარებულ პრინციპს წარმოადგენს და თითქმის ყველა ქვეყნის კონსტიტუციაში არის ფორმულირებული, იმ განსხვავებით, რომ ზოგან ამ პრინციპს თან ახლავს უზრუნველყოფისა და ცხოვრებაში რეალურად განხორციელების საშუალებები, ხოლო ზოგიერთ ქვეყანაში იგი ფორმალურად არის აღიარებული.

გენდერული თანასწორობის პრინციპი გვხვდება როგორც ე.წ. ძველ კონსტიტუციებში, მაგალითად, ავსტრიაში (ფედერაციის ყველა მოქალაქე კანონის წინაშე თანასწორია, მიუხედავად წარმომავლობისა, სქესისა, მდგომარეობისა, კლასობრივი კუთვნილებისა და სარწმუნოებისა, მუხლი 7), ისე მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ მიღებულ კონსტიტუციებში,

მაგალითად, გერმანიაში (მამაკაცები და ქალები თანასწორუფლებიანი არიან. არაფის შეიძლება მიადგეს ზიანი ან მიენიჭოს უპირატესობა მისი სქესის, წარმომავლობის, რასის, ენის, დაბადების ადგილის ან წარმოშობის, რწმენის, რელიგიური ან პოლიტიკური შეხედულებების გამო (კონსტიტუციის მე-3 მუხლი) და ე.წ. "ახალი ტალღის" კონსტიტუციებში, მაგალითად ჩეხეთში, სადაც ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები გარანტირებულია ყველასთვის, განურჩევლად სქესის, რასის, კანის ფერის, ენის, რწმენის და რელიგიის, პოლიტიკური თუ სხვა შეხედულებების, ეროვნული თუ სოციალური წარმოშობის, ეროვნული თუ ეთნიკური უმცირესობის კუთვნილების, ქონებრივი მდგომარეობის, წარმომავლობის ან სხვა გარემოებებისა (ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების ქარტია, მუხლი 3.1.). ამასთან, იგი აღიარებულია როგორც რესპუბლიკურ, ასევე კონსტიტუციურ-მონარქიულ ქვეყნებში. გარდა ზემოაღნიშნული ქვეყნებისა, ამგვარი რესპუბლიკებია ასევე: ბოსნია და ჰერცეგოვინა, რომლის კონსტიტუციის მე-4 მუხლის თანახმად, უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობა დაცულია ყველა პირისთვის ბოსნიასა და ჰერცეგოვინაში, სქესის, რასის, კანის ფერის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, ეროვნული ან სოციალური წარმომავლობის, ეროვნული უმცირესობისადმი კუთვნილების, ქონებრივი მდგომარეობის, დაბადების ან სხვა ვალდებულების გამო დისკრიმინაციის გარეშე, ასევე ლიტვა (კონსტიტუციის 29-ე მუხლით დაუშვებელია ადამიანის უფლებების შეზღუდვა ან მისთვის პრივილეგიების მინიჭება, მისი სქესის, რასის, ეროვნების, ენის, წარმოშობის, აღმსარებლობის, მრწამსის ან შეხედულებების გამო).

კონსტიტუციური მონარქიის მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ ესპანეთი, სადაც ყველა ესპანელი კანონის წინაშე თანასწორია და არ შეიძლება დაექვემდებაროს რაიმე დისკრიმინაციას დაბადების, რასის, სქესის, აღმსარებლობის, შეხედულებების ან სხვა რაიმე პირადი თუ სოციალური ხასიათის მოტივებიდან გამომდინარე (კონსტიტუცია, მუხლი 14); ასევე ლიხტენშტეინი, სადაც ორივე სქესისათვის დადგენილია თანაბარი უფლებები (კონსტიტუცია, მუხლი 31.2.) ან ნიდერლანდებში მცხოვრებ ყველა ადამიანს აქვს თანაბარ პირობებში თანასწორი მოპყრობის უფლება. დაუშვებელია დისკრიმინაცია რელიგიის, რწმენის, პოლიტიკური შეხედულებების, რასის, სქესის ან სხვა ნებისმიერ საფუძველზე (კონსტიტუცია, მუხლი 1).

გენდერული თანასწორობის პრინციპი ევროპის გარდა აღიარებულია სხვა კონტინენტებზეც, მაგალითად, მექსიკის კონსტიტუციის პირველი მუხლი ადგენს, რომ აკრძალულია ყოველგვარი დისკრიმინაცია ეთნიკური ან ეროვნული წარმოშობის, სქესის, ასაკის, შრომისუნარობის, სოციალური პირობების, ჯანმრთელობის, რელიგიის, აზრის, შეხედულების, ოჯახური მდგომარეობის ან ნებისმიერი სხვა მიზეზით, რაც მიმართულია ადამიანის ღირსების წინააღმდეგ და იწვევს ადამიანთა უფლებებისა და თავისუფლებების ბათილობას ან შეზღუდვას. აზიის სახელმწიფოებიდან

¹ საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციების ნორმები გამოყენებულია 5 ტომიდან - "საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციები", პასუხისმგებელი რედაქტორი ვასილ გონაშვილი, თბილისი, 2004-2007 წ.წ.

მაგალითის სახით შეიძლება დავასახელოთ ინდოეთი, რომლის კონსტიტუციის მე-15 მუხლი მთლიანად ეხება დისკრიმინაციის აკრძალვას რელიგიის, რასის, კასტისადმი კუთვნილების, სქესის ან დაბადების ადგილის გამო.

გენდერული თანასწორობის პრინციპი აღიარეს ყოფილმა საბჭოთა ქვეყნებმა: მოლდავეთმა, რუსეთმა, აზერბაიჯანმა, უკრაინამ, ბალტიისპირეთის და სხვა, მათ შორის შუა აზიის ქვეყნებმა. ყირგიზეთის კონსტიტუციის მე-13 მუხლში აღნიშნულია, რომ ყირგიზეთის რესპუბლიკაში ყველა პიროვნება კანონისა და სასამართლოს წინაშე თანასწორია. არავინ არ შეიძლება დაექვემდებაროს რაიმე დისკრიმინაციას და თავისუფლებათა და უფლებათა შეზღუდვას წარმოშობის, სქესის, რასის, ეროვნების, ენის, აღმსარებლობის, პოლიტიკური და რელიგიური რწმენის მოტივით ან პირადი თუ საზოგადოებრივი ხასიათის რაიმე სხვა გარემოებით. ყირგიზეთის რესპუბლიკაში მამაკაცებსა და ქალებს თანასწორი თავისუფლებები და უფლებები, ასევე მათი რეალიზაციის შესაძლებლობები გააჩნიათ. ტაჯიკეთის კონსტიტუცია კი მიუთითებს, რომ სახელმწიფო უზრუნველყოფს ყოველი ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, რასისა, სქესისა, ენისა, აღმსარებლობისა, პოლიტიკური მრწამსისა, განათლებისა, სოციალური და ქონებრივი მდგომარეობისა. მამაკაცები და ქალები სარგებლობენ თანაბარი უფლებებით. (მუხლი 17).

ისევე როგორც ადამიანის ყველა სხვა უფლება, გენდერული თანასწორობა, ფორმალურად, მაგრამ მაინც იყო აღიარებული და ასეთად რჩება სოციალისტურ ქვეყნებშიც. მაგალითად, კუბის კონსტიტუციის 42-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, სქესის, ეროვნების, რელიგიური რწმენის გამო და ადამიანის ღირსების შემლახველი დისკრიმინაციის ნებისმიერი სხვა ფორმა აკრძალულია და ისჯება კანონით.

თუმცა, აღსანიშნავია ისიც, რომ გენდერული თანასწორობის ფორმალურად აღიარება არ იძლევა რეალური უზრუნველყოფის გარანტიას. ამიტომ ზოგიერთმა ქვეყანამ გენდერული თანასწორობის პრინციპის უზრუნველყოფის გარკვეული დათქმებიც გაითვალისწინა, რაც კანონმდებელთა აზრით, ხელს შეუწყობს მის უფრო მეტად განხორციელებას. მაგალითად, მვეიცარიის კონსტიტუციის მე-8 მუხლში მითითებულია, რომ კანონი ზრუნავს მამაკაცისა და ქალის სამართლებრივ და ფაქტობრივ თანასწორუფლებიანობაზე, განსაკუთრებით ოჯახში, განათლების მიღებისას, მუშაობის პერიოდში; გერმანიის კონსტიტუციის მე-3 მუხლში თანასწორობის იდეასთან ერთად ასევე აღნიშნულია, რომ სახელმწიფო ხელს უწყობს მამაკაცებისა და ქალების თანასწორუფლებიანობის რეალურ განხორციელებას, იღებს ზომებს არსებული ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრელად; თურქეთის კონსტიტუციის მე-10 მუხლში ხაზგასმულია, რომ სახელმწიფო ორგანოებმა და ადმინისტრაციულმა ინსტანციებმა თანასწორობის პრინციპის შესაბამისად უნდა განხორციელონ თავიანთი უფლებამოსილება.

წ2. ქალთა შრომის უფლებები

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რაც ქალის უფლებებს ეხება, არის მისი შრომის უფლების განხორციელების დამატებითი გარანტიები. გარდა გენდერული თანასწორობის პრინციპისა, რაც ყველა პერიოდის კონსტიტუციებში შეიძლება შეგვხვდეს, ქალის უფლებების დაცვის სხვა ფორმები ძირითადად გათვალისწინებულია ე.წ. "ახალი ტალღის" ანუ 1990-იანი წლების შემდგომ მიღებულ კონსტიტუციებში, ვინაიდან ამ პერიოდში დღის წესრიგში სერიოზულად დადგა ქალის უფლებების დაცვის საკითხი და კონსტიტუციის სტრუქტურამ, სარეგულაციო არეალმა თანამედროვე სახე მიიღო. ამიტომ მრავალი კონსტიტუცია, მიუხედავად იმისა, იგი მოცულობითაა, თუ შედარებით ლაკონური, ითვალისწინებს ქალთა შრომის, დედების, ორსული ქალებისა და სხვა უფლებების ძირითად პრინციპებსა და მიმართულებებს.

ქალთა შრომის დამატებითი გარანტიები გათვალისწინებულია მაგალითად, ჩეხეთის რესპუბლიკაში: ქალებს, ახალგაზრდებსა და ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პრობლემების მქონე პირებს შრომის პროცესში აქვთ ჯანმრთელობის გაუმჯობესებელი დაცვისა და შრომის განსაკუთრებული პირობების უფლება. მართალია, აქვე მითითებულია, რომ დეტალები დგინდება კანონით, მაგრამ ქალთა შრომის განსაკუთრებული პირობების არსებობა აღიარებულია კონსტიტუციით. (ჩეხეთის ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების ქარტია, მუხლი 29.1); სერბეთში ქალები, არასრულწლოვნები და ინვალიდები კანონის შესაბამისად უზრუნველყოფილნი არიან შრომის სპეციალური პირობებითა და დაცვით (კონსტიტუციის მე-60 მუხლი); ირლანდიის კონსტიტუციით "სახელმწიფო ახორციელებს ყოველგვარ ძალისხმევას, რათა მუშების, ქალისა და მამაკაცის, აგრეთვე არასრულწლოვანთა ჯანმრთელობა და ძალა არ იქნეს ბოროტად გამოყენებული; მოქალაქეებმა ეკონომიკური საჭიროებიდან გამომდინარე არ შეასრულონ ისეთი სამუშაო, რაც შეუფერებელია მათი სქესის, ასაკისა და ძალისათვის (კონსტიტუციის 45.2. მუხლი); სლოვაკეთის კონსტიტუციით ქალები, არასრულწლოვნები, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები შრომის პროცესში სარგებლობენ ჯანმრთელობის დაცვის უფლებითა და შრომის განსაკუთრებული პირობებით (მუხლი 38.1.); ტაჯიკეთის კონსტიტუციის მიხედვით კი აკრძალულია ქალებისა და არასრულწლოვანთა შრომის გამოყენება მძიმე და მინისქვეშა, აგრეთვე შრომის მავნეპირობებიან სამუშაოებზე (მუხლი 35).

წ3. დედების უფლებები

რაც შეეხება დედების უფლებებსა და მათ განსაკუთრებულ დაცვას, კონსტიტუციის დონეზე ისინი გარანტირებულია, და, აქედან გამომდინარე,

დიდი მნიშვნელობა ენიჭებათ, ძირითადად ევროპულ რესპუბლიკური მმართველობისა და ახალი კონსტიტუციების მქონე ქვეყნებში. მაგალითად, ბულგარეთში დედები სახელმწიფოსათვის წარმოადგენენ სპეციალური დაცვის საგანს, რომელიც უზრუნველყოფს მათთვის ანაზღაურებად შვებულებას ბავშვის დაბადებამდე და დაბადების შემდეგ, უფასო სამედიცინო დახმარებას, მათი შრომის პირობების შემსუბუქებას და სხვა სახის სოციალურ დახმარებას (კონსტიტუცია, მუხლი 47.2); მაკედონიის კონსტიტუციით რესპუბლიკა განსაკუთრებით იცავს დედობას, შვილებს და არასრულწლოვნებს. არასრულწლოვნები და დედები განსაკუთრებული დაცვის უფლებებით სარგებლობენ (მუხლი 42).

გარდა ევროპული ქვეყნებისა, დედების სამართლებრივი დაცვის შესახებ ნორმებს შეიცავს სხვა კონტინენტების ქვეყნების კონსტიტუციებიც. მაგალითად, ინდოეთის კონსტიტუციით სახელმწიფო იღებს ზომებს მუშაობის სამართლიანი და ჰუმანური პირობებისა და დედების დახმარების უზრუნველსაყოფად (მუხლი 42); ლიტვის კონსტიტუციით მოსამსახურე დედებისათვის კანონით გათვალისწინებულია ანაზღაურებადი, მშობიარობამდელი და მშობიარობის შემდგომი შვებულება, შრომის ხელსაყრელი პირობები და სხვა შეღავათები (მუხლი 39).

6.4. ორსულ ქალთა უფლებები

ორსული ქალების განსაკუთრებული დაცვის შესახებ ნორმები მხოლოდ ზოგიერთი ქვეყნის კონსტიტუციაში გვხვდება. მაგალითად, ჩეხეთის ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების ქარტიის 32.2-ე მუხლით ორსულობის პერიოდში ქალებს გარანტირებული აქვთ განსაკუთრებული ზრუნვა, შრომით ურთიერთობებში დაცვა და შრომის სათანადო პირობები; ალბანეთის კონსტიტუციაში აღნიშნულია, რომ ორსული ქალები სარგებლობენ სახელმწიფოს მხრიდან განსაკუთრებული დაცვით (მუხლი 54); სერბეთის კონსტიტუციის თანახმად, ფეხმძიმე ქალების, ფეხმძიმობის გამო შვებულებაში მყოფი დედების ჯანმრთელობის დაცვა უზრუნველყოფილია სახელმწიფო სახსრებით, თუ იგი სხვაგვარად არ იქნება უზრუნველყოფილი კანონის შესაბამისად (მუხლი 68); პორტუგალიაში კი ქალებს აქვთ სპეციალური დაცვის უფლება ორსულობისა და მშობიარობის შემდგომი პერიოდის განმავლობაში. ამასთან, მომუშავე ქალებს აგრეთვე აქვთ სამსახურიდან შესაბამისი პერიოდით გათავისუფლების უფლება ანაზღაურებისა და სხვა პრივილეგიების შენარჩუნებით (კონსტიტუციის 68.3 მუხლი).

გენდერული თანასწორობის დაცვის მხრივ ყველაზე მნიშვნელოვანი ქალთა საარჩევნო უფლებებია, რაც მსოფლიოში საკმაოდ აქტუალურია და საქართველოშიც დიდ ყურადღებას იწვევს. თუ ზოგიერთ, მაგალითად, აფრიკულ ქვეყნებში ქალთა კვოტირებისა და მამაკაცების მსგავსად პოლიტიკაში მონაწილეობის პრობლემა იმიტომ დადგა, რომ შესუსტებულია ქალის როლი და მისი უფლებები მხოლოდ ფორმალურად არის აღიარებული, მრავალი ევროპული ქვეყანა, მიუხედავად ქალთა მაღალი პოლიტიკური აქტივობისა, მაინც დიდ ყურადღებას უთმობს გენდერული კვოტირების სხვადასხვა ფორმას და მაქსიმალურად უზრუნველყოფს ქალთა საარჩევნო თუ სხვა პოლიტიკური უფლებების თანასწორობას, როგორც დემოკრატიის აუცილებელ ელემენტს.

ქალთა პოლიტიკური თანასწორობის უზრუნველსაყოფად ზოგიერთი ქვეყნის კონსტიტუცია საჭიროდ მიიჩნევს პოლიტიკური უფლებების თანასწორობაზე ხაზგასმას. აშშ-ის კონსტიტუციის XIX შესწორებით შეერთებული შტატების ან რომელიმე შტატის მიერ არ შეიძლება შეერთებული შტატების მოქალაქეთა ხმის უფლება უარყოფილ იქნეს ან შეიზღუდოს სქესის ნიშნით. ასევე საფრანგეთში: ხმის მიცემის უფლება კანონის შესაბამისად აქვს ყველა სრულწლოვან საფრანგეთის მოქალაქეს, რომელიც სარგებლობს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებებით, მიუხედავად მისი სქესისა (კონსტიტუციის 32-ე მუხლი).

რაც შეეხება გენდერული კვოტის განსაზღვრის საკითხს, განასხვავებენ მის ორი ფორმით კლასიფიკაციას: 1) თუ რომელი აქტით რეგულირდება ეს საკითხი და 2) სახელმწიფო ორგანოთა რომელ დონეზე გამოიყენება.

ზოგიერთმა ევროპულმა ქვეყანამ საჭიროდ მიიჩნია კვოტირების პრინციპის არსებობის კონსტიტუციის დონეზე განსაზღვრა. ეს საკითხი საკმაოდ სრულყოფილად არის მოწესრიგებული ბელგიის კონსტიტუციით. მისი 111 მუხლის თანახმად, კანონი ან კანონქვემდებარე აქტი უზრუნველყოფს ქალისა და მამაკაცის უფლებებისა და თავისუფლებების განხორციელების თანასწორობას, განსაკუთრებით მათ თანასწორ დაშვებას არჩევით და დანიშნვით თანამდებობებზე. ამასთან, კონკრეტული კვოტის გარეშე, მაგრამ პირდაპირ აღინიშნა, რომ მინისტრთა საბჭო, გაერთიანებისა და რეგიონების მთავრობები შედგება სხვადასხვა სქესის წარმომადგენლებისგან, რაც იმის გარანტია, რომ ყველა დონის აღმასრულებელ ორგანოში აუცილებელია ორივე სქესის წარმომადგენელთა არსებობა. იგივე პრინციპი იქნა გათვალისწინებული ადგილობრივ წარმომადგენლობით ორგანოებში - პროვინციულ საბჭოებში, აგრეთვე ქალაქის მერის კოლეგიაში, ქალაქის მმართველობაში, სოციალური უზრუნველყოფის კოლეგიაში, სოციალური უზრუნველყოფის საზოგადოებრივი ცენტრების მუდმივ ბიუროებში და ყველა სხვა პროვინციათაშორისი, კომუნათაშორისი ან შიდაკომუნალური

ტერიტორიული ორგანოების აღმასრულებელ ორგანოებში.

გარდა ბელგიისა, ამ მხრივ აღსანიშნავია სერბეთის კონსტიტუცია, რომელიც უახლესი დოკუმენტია (2006 წლის) და ერთ-ერთი სამაგალითო მსოფლიო კონსტიტუციებს შორის დემოკრატიული იდეალების გარანტიების მხრივ. მის მე-100 მუხლში აღნიშნულია, რომ ეროვნულ კრებაში, რომელიც 250 დეპუტატისგან შედგება, კანონის შესაბამისად უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სხვადასხვა სქესის წარმომადგენლობა და თანასწორობა.

ამავე პრინციპს ითვალისწინებს საფრანგეთის კონსტიტუცია, რომლის მე-3 მუხლის თანახმად, ქალებისა და მამაკაცებისათვის კანონი უზრუნველყოფს არჩევით თანამდებობებზე თანასწორ შესაძლებლობას.

იტალიის კონსტიტუცია რეგიონის კანონებს აკისრებს ვალდებულებას გააუქმონ ყველა დაბრკოლება, რაც ხელს უშლის მამაკაცთა და ქალთა თანასწორობას სოციალურ, კულტურულ და ეკონომიკურ სფეროებში და უზრუნველყონ არჩევით თანამდებობებზე მამაკაცებისა და ქალებისათვის თანაბარი ხელმისაწვდომობა (მუხლი 117). პორტუგალიის კონსტიტუცია ადგენს, რომ პოლიტიკური და მოქალაქეობრივი უფლებების განხორციელებისას კანონი უზრუნველყოფს თანასწორობას და სქესობრივ განსხვავებაზე დაფუძნებული დისკრიმინაციის აღმოფხვრას პოლიტიკურ თანამდებობებზე დაშვებისას (მუხლი 109), ანუ თანასწორობის პრინციპი კონსტიტუციით არის გარანტირებული და მისი უზრუნველყოფა კანონს აქვს დაკისრებული. ანალოგიურია არგენტინის გამოცდილება, რომლის კონსტიტუციის 37.2-ე მუხლით მამაკაცებისა და ქალების მიერ არჩევითი და პოლიტიკური თანამდებობების დაკავების შესაძლებლობის ფაქტობრივი თანასწორობა უზრუნველყოფილია პოლიტიკური პარტიებისა და საარჩევნო სისტემის მომწესრიგებელი ნორმებით.

ხშირად გამოითქმის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ქალთა კვოტირების სისტემა გარკვეულწილად არღვევს სქესთა ბალანსს მამაკაცთა საწინააღმდეგოდ. საბერძნეთის კონსტიტუციამ ეს გამოცდილებაც გაითვალისწინა და დაადგინა, რომ მამაკაცებსა და ქალებს შორის თანასწორობის ხელშეწყობის მიზნით პოზიტიური ზომების მიღება არ წარმოადგენს სქესის საფუძველზე დისკრიმინაციას. სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს უთანასწორობის არსებული, განსაკუთრებით კი ქალებთან დაკავშირებული შემთხვევების აღმოფხვრა (მუხლი 116.2.) ამ მხრივ აღსანიშნავია შვედეთის გამოცდილება. მართალია "მმართველობის ფორმის შესახებ" შვედეთის აქტის მე-2 თავის მე-16 მუხლი ადგენს, რომ კანონი ან სხვა აქტი არ შეიძლება შეიცავდეს მინიშნებას მოქალაქისადმი არასათანადო მოპყრობაზე მისი სქესის გამო, მაგრამ ამავდროულად უშვებს გამონაკლისს, თუ ნორმა "მიზნად ისახავს ქალთა და მამაკაცთა შორის თანასწორობის მიღწევას ან შეეხება სავალდებულო სამხედრო სამსახურს ან სხვა მსგავსი სახის სამსახურებრივ მოვალეობას".

გარდა კონსტიტუციით განსაზღვრული გენდერული თანასწორობის

ზოგადი პრინციპებისა, მრავალ ქვეყანაში საარჩევნო და სხვა კანონები ადგენენ ქალთა კონკრეტულ კვოტას, რაც რამდენიმე სახის არსებობს: 1) როდესაც განსაზღვრულია, რომ ყოველმა პარტიამ არჩევნებში კანდიდატად უნდა წარადგინოს ქალთა გარკვეული პროცენტი ანუ "საკანდიდატო კვოტა" და 2) როდესაც წარმომადგენლობით ორგანოებში ქალებისთვის წინასწარ არის რეზერვირებული ადგილები (მაგალითად, ბანგლადეშში - 60 ადგილი, პაკისტანში - 45, უგანდაში - 56, მაროკოში - 30, კენიასა და იორდანიაში - 6-6). "საკანდიდატო კვოტის" სისტემა შეიძლება გამოიყენებოდეს როგორც პარლამენტში ადგილების განაწილებისას, ასევე პარტიის მიერ კანდიდატების წარდგენისას. გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც პარტიებისთვის კვოტირების სისტემის შემოღებას კანონმდებლობა არ ავალდებულებს პარტიებს, თუმცა, ზოგიერთი მათგანი საკუთარი წესდების საფუძველზე ადგენს კვოტირების სისტემის გათვალისწინების აუცილებლობას, მაგალითად, სკანდინავიის ქვეყნებში, გერმანიაში.

ეროვნული პარლამენტების ფორმირებისას კვოტირების სისტემა გამოიყენება მსოფლიოს ყველა კონტინენტზე. ამერიკაში იგი 20%-დან 45%-მდე მერყეობს და უმეტესად გვხვდება 30%-იანი კვოტის სახით. ასეთი ქვეყნებია არგენტინა, ბრაზილია, მექსიკა და სხვა. აფრიკის კონტინენტზე ქალთა კვოტა მერყეობს 10-30%-ის ფარგლებში, ხოლო აზიაში 5%-30%-ის ფარგლებში. რაც შეეხება ევროპის ქვეყნებს, სავალდებულო ქალთა კვოტირების სისტემა შეადგენს 30-50%-ს. სერბეთსა და მაკედონიაში იგი 30%-ია, ბელგიაში და ბოსნიასა და ჰერცეგოვინაში - 33%, ხოლო საფრანგეთში - 50%.

ქალთა კვოტირების სისტემის სავალდებულო წესის დადგენას პრაქტიკული შედეგაც გააჩნია, რაც იმას ნიშნავს, რომ კვოტირების თუნდაც პარტიულ დონეზე შემოღების შემდეგ საკანონმდებლო ორგანოში ქალთა პროცენტული რაოდენობა მატულობს. მაგალითად, ამერიკის კონტინენტებზე არგენტინის დეპუტატთა პალატაში ქალთა რაოდენობა 6%-დან გაიზარდა 34%-მდე, ანუ 28%-ით, ხოლო სენატში 3%-დან - 33%-მდე, ანუ 30%-ით. იგივე შედეგია სხვა ქვეყნებშიც - მექსიკაში პროცენტული მატება შეადგენს 6%-ს, ბრაზილიაში - 2%-ს. კვოტირების სისტემის შემოღებით ამერიკის ქვეყნებში ქალთა რაოდენობა საერთო ჯამში 10%-ით გაიზარდა.

სქესობრივი დისკრიმინაციის გარკვეული შემთხვევები გვხვდება ქვეყნის პირველ პირებთან დაკავშირებით. ეს ძირითადად ეხება კონსტიტუციურ მონარქიებს, სადაც აუცილებელია, რომ მონარქი იყოს მამაკაცი. ამ მხრივ სამ ფორმას განასხვავებენ: 1) როდესაც დაუშვებელია ქვეყნის სათავეში ქალის ყოფნა; 2) როდესაც ნებადართულია ორივე სქესის წარმომადგენელთა მეფობა და 3) როდესაც ნებადართულია ორივე სქესის წარმომადგენელთა მეფობა, მაგრამ მამაკაცის არსებობის შემთხვევაში მას ენიჭება უპირატესობა. მაგალითად, დანიაში კონსტიტუციის მე-2 პარაგრაფის მიხედვით სამეფო ხელისუფლება მემკვიდრეობით გადაეცემა სამეფო დინასტიის მამაკაცთა და ქალთა სქესის წარმომადგენლებს. თუმცა, ტახტი გადადის მის ვაჟიშვილზე ან

ქალიშვილზე იმ პირობით, რომ ტახტზე უპირატესი უფლება აქვს ვაჟს ქალიშვილთან შედარებით. (კანონი "ტახტის მემკვიდრეობის შესახებ"); ესპანეთში მემკვიდრეობა ხორციელდება პირველშობილობისა და წარმომადგენლობის წესების შესაბამისად, შორეულთან შედარებით ახლო ნათესაური ხაზისათვის უპირატესობის მინიჭებით; ერთგვაროვანი ხაზის შემთხვევაში – უფრო ახლო ნათესაობისთვის უფრო შორეულთან. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს ნათესაობის ერთნაირი კავშირი, ამ დროს უპირატესობა ენიჭება მამაკაცს (კონსტიტუციის 57.1-ე მუხლი). ასევე მონაკში, რომლის კონსტიტუციის მე-10 მუხლით ტახტის გვირგვინის მემკვიდრეობა ხორციელდება მმართველი მთავრის შთამომავალთა პირდაპირი და კანონიერი დაღმავალი ხაზით, პირველშობილობის წესით, ნათესაობის იმავე დონეზე დაღმავალი შტოს მამრობითი სქესისთვის პრიორიტეტის მინიჭებით.

სქესობრივი პრიორიტეტი არ არსებობს და ორივე სქესის წარმომადგენლები თანასწორნი არიან ტახტის დაკავებისას შევდეთში. "ტახტის მემკვიდრეობის შესახებ" აქტის პირველი მუხლით შევდეთის ტახტის მემკვიდრეობის უფლება გადაეცემათ ქალებსა და კაცებს. აქ პრიორიტეტი ენიჭება მხოლოდ ასაკით უფროსობას – უფროს დას და ძმას და მათ შთამომავლებს აქვთ უპირატესი უფლება უმცროს დას და ძმას და მათ შთამომავლებთან მიმართებით.

გენდერული თანასწორობის მხრივ გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება ამერიკის ქვეყნები, რომელთა კონსტიტუციების მიხედვით ქვეყნის პრეზიდენტად შეიძლება არჩეულ იქნეს მხოლოდ მამაკაცი. ამგვარი სისტემა ამერიკის ზოგიერთ ქვეყანაში არსებობდა და ახლა შეცვლილია, ხოლო ზოგჯერ ისევ არსებობს. მაგალითად, მექსიკის კონსტიტუციის 82-ე მუხლის მიხედვით პრეზიდენტი შეიძლება გახდეს პირი, რომელიც დაბადებით მექსიკელთა ვაჟი და დაბადებით მექსიკის მოქალაქეა.

* * *

ზემოთ აღნიშნული კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ მსოფლიო ქვეყნებს შორის ქალის შრომის, დედებისა და ორსულთა უფლებების კონსტიტუციურ დონეზე უზრუნველყოფის მხრივ ყველაზე სამაგალითოა პორტუგალიის, სერბეთისა და ჩეხეთის კონსტიტუციები, ვინაიდან თუნდაც პრინციპების დონეზე ითვალისწინებენ ქალთა უფლებების დაცვასთან დაკავშირებულ ყველა იმ საკითხს, რისი მოწესრიგებაც შესაძლებელია კონსტიტუციის მოცულობიდან გამომდინარე.

გენდერული თანასწორობისა და ქალთა უფლებების დაცვის განსაკუთრებულ ყურადღებაზე მეტყველებს ბევრ ქვეყანაში შექმნილი სპეციალურად ამ ფუნქციის მქონე სხვადასხვა უმაღლესი სახელმწიფო ორგანო. მაგალითად, დანიაში ფუნქციონირებს სოციალურ საკითხთა და

გენდერული თანასწორობის სამინისტრო, გერმანიაში-ოჯახის, მოხუცებულების, ქალთა და ახალგაზრდობის სამინისტრო; კანადაში-მემკვიდრეობისა და ქალთა საქმეების სამინისტრო; ინდოეთში - ქალებისა და ბავშვთა განვითარების სამინისტრო და სხვ.

თავი 3.

ევროკავშირის კონსტიტუციის პროექტი ქალთა უფლებების შესახებ

გენდერულ თანასწორობაზე ყურადღებას ამახვილებს ევროპის კონსტიტუციის პროექტიც. მისი 1-2 მუხლი, რომელიც ევროკავშირის ფასეულობებს ეხება, ადგენს, რომ კავშირი დაფუძნებულია ადამიანის ღირსების, თავისუფლების, დემოკრატიის, თანასწორობისა და კანონის უზენაესობის პატივისცემის ფასეულობებზე. ეს ფასეულობები საყოველთაოა წევრი სახელმწიფოებისთვის საზოგადოებაში, სადაც არსებითია პლურალიზმი, არადისკრიმინაციულობა, ტოლერანტობა, სამართლიანობა, სოლიდარობა, ქალებსა და მამაკაცებს შორის თანასწორობა. ამავე პროექტის 1-3 მუხლის თანახმად კი კავშირი უზრუნველყოფს სოციალურ სამართლიანობასა და დაცვას, ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობას, თაობათა შორის სოლიდარობას და ბავშვთა უფლებების დაცვას.

კონსტიტუციის პროექტის შემდგომი მუხლები უფრო აკონკრეტებენ, თუ რა იგულისხმება გენდერული თანასწორობის დაცვაში. 1-5 მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, ევროპული კანონები და ჩარჩო კანონები ადგენენ ღონისძიებებს, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ქალთა და მამაკაცთა თანასწორი შესაძლებლობებისა და თანაბარი მოპყრობის პრინციპის გამოყენება დასაქმებისა და თანამდებობის დაკავების საკითხებში, მათ შორის თანაბარი შრომისთვის თანასწორი ანაზღაურებისა და თანასწორი ფასეულობის შრომის პრინციპები. ეს ყოველივე დამტკიცდება ეკონომიკისა და სოციალური კომიტეტის კონსულტაციის მიღების შემდეგ.

ამასთან, ამავე მუხლის მე-4 პუნქტში აღნიშნულია, რომ მუშაობის სფეროში ქალებსა და მამაკაცებს შორის პრაქტიკულად სრული თანასწორობის უზრუნველყოფის მიზნით, თანასწორი მოპყრობის პრინციპი არ უკრძალავს ნებისმიერ წევრ-სახელმწიფოს, რომ შეინარჩუნოს და მიიღოს სპეციალური უპირატესობების უზრუნველყოფისათვის საჭირო ზომები, რათა უფრო ადვილი გახდეს სქესის მიხედვით პროფესიული საქმიანობის განხორციელება ან არ დაუშვას ან ანაზღაუროს ზარალი პროფესიულ საქმიანობაში.

ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობას ადასტურებს ასევე პროექტის 23-ე მუხლი, რომელიც უშუალოდ ამ საკითხს ეხება. მასში აღნიშნულია, რომ ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობა უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს ყველა სფეროში, მათ შორის დასაქმებაში, შრომასა და ანაზღაურებაში. თანასწორობის პრინციპი ხელს არ უშლის სქესის სასარგებლოდ

სპეციალური უპირატესობების უზრუნველსაყოფად საჭირო ზომების შენარჩუნებასა და დადგენას.

ამდენად, ევროპული კონსტიტუციის პროექტი ითვალისწინებს რა გენდერული თანასწორობის დასაცავად დამატებითი საკანონმდებლო მექანიზმების არსებობას ევროპულ ქვეყნებში, არ კრძალავს და პირდაპირ აძლევს თანხმობას ამგვარი ნორმების შემოღებაზე.

თავი 4.

პოლიტიკურ თანამდებობზე ქალთა რაოდენობის სტატისტიკური ანალიზი საზღვარგარეთის ქვეყნებში

ამჟამად მსოფლიოში ქალ დეპუტატთა რიცხვი პარლამენტებში წევრთა საერთო რაოდენობის 17.4% შეადგენს. მათ შორის მაღალი მაჩვენებლით გამოირჩევა შვედეთი (47.3%-ით), ფინეთი (42.0%-ით), ნორვეგია (37.9%), დანია (35.9%), ნიდერლანდი (35.7%), ბელგია (36.3%). ჯამში, ევროპის ეუთოს წევრ ქვეყნებში ეს პროცენტი შეადგენს 19%-ს, ამერიკის ქვეყნებში - 19.9%-ს, აფრიკის ქვეყნებში - 17.3%-ის, აზიის ქვეყნებში - 16.6%-ის, არაბულ ქვეყნებში - 9.0%-ს. საქართველოში პარლამენტის წევრ ქალთა საერთო რაოდენობა 10%-ს შეადგენს.

ქალთა რაოდენობის პროპორციულობის ანალოგიური სურათი გვხვდება ევროპარლამენტში, სადაც ამჟამად 732 ადგილიდან 222 ანუ 30.3% უკავიათ ქალებს. მათ შორის გამოირჩევა შვედეთი (57.9%), ლუქსემბურგი (50%), ნიდერლანდი (44.4%), სლოვენია (42.9%), საფრანგეთი (42.3%). შედარებისთვის საინტერესოა ასევე ცენტრალური ამერიკის პარლამენტის წევრ ქალთა რაოდენობა, რაც 18.2%-ს შეადგენს.

ქალთა რაოდენობის მაღალი მაჩვენებელი არა მხოლოდ ეროვნული დონის საკანონმდებლო ორგანოებისთვის არის დამახასიათებელი, ანალოგიური მდგომარეობაა სხვა უმაღლეს პოლიტიკურ თანამდებობებზეც. ამჟამად მსოფლიოში 7 პრეზიდენტი ქალია, ხოლო 4 - პრემიერ-მინისტრი. რაც შეეხება მთავრობის შემადგენლობას, ფინეთში მინისტრთა 60% ქალია, 52.6% - ნორვეგიაში, 47% - ესპანეთში, 46% - სამხრეთ აფრიკაში, 45% - უელსში, 45% - ნიკარაგუასა და შვედეთში, 43.7% - საფრანგეთში, 40% - ავსტრიაში.

მთავრობის წევრად ქალი პირველად დაინიშნა დანიაში 1924 წელს, ხოლო 1960 წელს შრი-ლანკაში პირველად იქნა არჩეული სახელმწიფოს მეთაურად. პირველი ევროპული პრემიერ-მინისტრი 1979 წლიდან იყო ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრი მარგარეტ ტეტჩერი.

ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ქალთა პროპორციულობა ყოველი შემდგომი არჩევნებისას საერთო ჯამში მატულობს². თუ 1995 წლისათვის პარლამენტის წევრ ქალთა რაოდენობა 11.3%-ს შეადგენდა, 2005

წლისათვის ეს რიცხვი 16%-მდე გაიზარდა.

1945-1997 წლებში 186 ქვეყნიდან მხოლოდ 42-ში იყო ერთხელ მაინც ქალი პარლამენტის ან მისი პალატის თავმჯდომარე, და ეს სულ განხორციელდა 78-ჯერ. 2005 წლის მდგომარეობით 22 ქალი ხელმძღვანელობდა პარლამენტს ან მის პალატას, რაც იმას ნიშნავს, რომ 2005 წლისათვის პალატებისა და პარლამენტების თავმჯდომარეთა 255 თანამდებობიდან 8.6% ეკავა ქალს.

ქალთა აქტიურობასა და პოლიტიკურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი როლის დამკვიდრებაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ამჟამად მსოფლიოში პოლიტიკური პარტიების ლიდერთა 11% ქალია.

თავი 5.

საქართველოს კანონმდებლობა გენდერული საკითხების შესახებ

საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, მათ შორის, თანასწორობას სქესის მიხედვით საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლის თანახმად,

"ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალია და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და ნოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა."

საქართველოს კანონმდებლობაში არ არსებობს რაიმე თანამდებობრივი შეზღუდვა, რაც ქალებს მამაკაცებთან შედარებით არათანაბარ პირობებს შეუქმნის, რათა არჩეულ იქნენ ან დაინიშნონ გარკვეულ თანამდებობებზე.

მაგრამ ერთია შეზღუდვის არ არსებობა, ხოლო მეორე - იმ გარანტიების არსებობა, რაც ქალებს საშუალებას მისცემს მამაკაცების თანაბრად ჩაერთონ პოლიტიკურ ცხოვრებაში. როგორც ჩვენს მიერ განხორციელებული წინამდებარე კვლევა გვიჩვენებს, მსოფლიო ქვეყნების უმრავლესობა აღიარებს სქესთა შორის თანასწორობას, მაგრამ ამ პრინციპის სრულად და ეფექტურად განხორციელების მიზნით, საკანონმდებლო დონეზე უზრუნველყოფს ქალთა თანასწორობის გარკვეულ გარანტიებს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოს კონსტიტუცია საკმაოდ ზოგადად მიუთითებს ქალთა სხვა უფლებებზე, არ ადგენს მათი დაცვის რაიმე გარანტიებს და მათ მონესრიგებას კანონებს ანდობს. მაგალითად, კონსტიტუციის 30-ე მუხლის მე-4 პუნქტი აღნიშნულია, რომ

"შრომითი უფლებების დაცვა, შრომის სამართლიანი ანაზღაურება და უსაფრთხო, ჯანსაღი პირობები, არასრულწლოვანისა და ქალის შრომის პირობები განისაზღვრება კანონით."

ასევე კონსტიტუციის 36-ე მუხლის მე-3 პუნქტი ადგენს, რომ

"დედათა და ბავშვთა უფლებები დაცულია კანონით."

როგორც სხვა დემოკრატიული ქვეყნების კონსტიტუციების ანალიზი ცხადყოფს, ქალის უფლებების დაცვის გარკვეული გარანტიები თვით

2* ამ თავის მომზადებისას გამოყენებულია www.ipu.org/iss-e/women.htm და www.guide2womenleaders.com/index.html ინტერნეტის ვებ-გვერდებზე არსებული ინფორმაცია

კონსტიტუციით არის განსაზღვრული, რომელთა საფუძველზე მიიღება შესაბამისი კანონმდებლობა. ვფიქრობთ, ამ მხრივ გამოწვევის არც საქართველოს კონსტიტუცია უნდა იყოს და სწორედ მასში უნდა გაიწეროს დედებისა და ორსული ქალების შრომის უფლებების ძირითადი გარანტიები.

გენდერული პრობლემატიკის კონკრეტულ საკითხებზე საქართველოს კანონმდებლობა არ ამახვილებს ყურადღებას. არც საქართველოს დამოუკიდებელი განვითარების წინა ეტაპებზე ყოფილა კანონმდებლობაში ნორმები გენდერული თანასწორობის დაცვის გარანტიების შესახებ. თუ არ ჩავთვლით იმას, რომ საქართველოს პარლამენტმა 2006 წლის 24 ივლისს მიიღო "საქართველოს გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო კონცეფცია", რომელიც მხოლოდ პრონციპების დონეზე შეიცავს ნორმებს გენდერულ საკითხთა დაცვის ძირითადი მიმართულებების შესახებ. თუმცა, პრაქტიკაში არსებობს გენდერული ბალანსის თუნდაც გარკვეული ფორმით განსაზღვრის საჭიროება, ვინაიდან მნიშვნელოვან პოლიტიკურ თანამდებობებზე ქალთა დანიშვნისა და არჩევის სტატისტიკა საკმაოდ დაბალია. მაგალითად, საქართველოს პარლამენტში დეპუტატ ქალთა რაოდენობა შეადგენს 10%-ს, რაც ძალზედ დაბალი მაჩვენებელია მსოფლიოში არსებულ საერთო მაჩვენებელთან შედარებით. თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ საქართველოს წინა მონვევის პარლამენტებში ქალთა პროცენტული რაოდენობა უფრო დაბალი იყო. მაგალითად, 1919 წლის დამფუძნებელ კრებაში ქალთა რაოდენობა პროცენტულად შეადგენდა 3.07%-ს, 1990-92 წლების უზენაეს საბჭოში - 6.85%-ს, 1992-95 წლების პარლამენტში - 4.96%-ს, 1995-99 წლების პარლამენტში - 5.78%-ს, ხოლო 1999-2004 წლების პარლამენტში - 6.71%-ს.

ამჟამად, 2008 წლის 31 იანვარს დამტკიცებულ საქართველოს მთავრობაში მისი 17 წევრიდან 1 ქალია, რაც მთავრობის წევრთა 5.88%-ს შეადგენს. ეს პროცენტულობა სხვადასხვა მთავრობის შემადგენლობაში მერყეობდა 23.8%-დან 5.5%-მდე. საქართველოს მთავრობის შემადგენლობაში, რომელსაც პარლამენტმა ნდობა გამოუცხადა 2004 წლის 17 თებერვალს 20 წევრიდან 4 ქალი იყო, ანუ 20%, 2004 წლის 10 ივნისს დამტკიცებულ მთავრობის შემადგენლობაში 21 წევრიდან - 5, ანუ 23.8%, 2004 წლის 27 დეკემბერს დამტკიცებულ მთავრობაში 18 წევრიდან - 4, ანუ 22.2%, 2005 წლის 17 თებერვლის მთავრობის შემადგენლობაში 18 წევრიდან - 3, ანუ 16.6%, 2006 წლის 24 ივლისის მთავრობაში 18 წევრიდან - 1, ანუ 5.5%, 2007 წლის 7 სექტემბერს დამტკიცებულ მთავრობის შემადგენლობაში 18 წევრიდან - 2, ანუ 11.1%, ხოლო 2007 წლის 22 ნოემბრის მთავრობაში - 18 წევრიდან - 3, ანუ 16.6%. თუმცა, აღსანიშნავია ისიც, რომ ბოლო პერიოდში საქართველოში ადგილი ჰქონდა სამართალდამცავი უწყებების ხელმძღვანელის თანამდებობაზე ქალის დანიშვნის ფაქტს, რასაც საქართველოს ისტორიაში ანალოგი არ გააჩნია: 2007 წლის 30 აგვისტოს ქალი დაინიშნა იუსტიციის მინისტრად, ხოლო 2008 წლის 31 იანვარს - გენერალურ პროკურორად.

* * *

ჩვენი მიზანი სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ დემოკრატიული ქვეყნების კანონმდებლობისა და საერთაშორისო სასამართლო პრაქტიკის განიარებისა და განზოგადების საფუძველზე საქართველოში შევქმნათ კონსტიტუციით აღიარებული სქესთა თანასწორობის რეალურად უზრუნველყოფის გარანტიები, იმგვარად, რომ არც მამაკაცთა უფლებები იქნეს დარღვეული.

ყოველივე ეს ცვლილებების შეტანას საჭიროებს არა მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციაში, არამედ სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროების მომწესრიგებელ სხვა საკანონმდებლო აქტებშიც. ამასთან, თუ თანამედროვე ევროპულ გამოცდილებასაც გავითვალისწინებთ, ურიგო არ იქნებოდა გენდერული თანასწორობის შესახებ ცალკე კანონის მიღებაც.

ქალთა მიერ საარჩევნო უფლებების მოპოვების ცხრილი^{3*}

1893	ახალი ზელანდია (აქტიური საარჩევნო უფლება)
1902	ავსტრალია (შემზღვევით)
1906	ფინეთი
1907	ნორვეგია (პასიური საარჩევნო უფლება)
1913	ნორვეგია (სრულად)
1915	დანია, ისლანდია
1917	ნიდერლანდი (პასიური საარჩევნო უფლება)
1918	ავსტრია, კანადა (აქტიური საარჩევნო უფლება), ესტონეთი, საქართველო, გერმანია, უნგრეთი, ყირგიზეთი, ლატვია, ლიტვა, პოლონეთი, რუსეთი, გაერთიანებული სამეფო (შემზღვევით)
1919	ბელარუსი, ბელგია (აქტიური საარჩევნო უფლება), ლუქსემბურგი, ნიდერლანდი (აქტიური საარჩევნო უფლება), ახალი ზელანდია (პასიური საარჩევნო უფლება), უკრაინა
1920	ალბანეთი, კანადა (პასიური საარჩევნო უფლება), ჩეხეთი, სლოვაკეთი, აშშ (აქტიური საარჩევნო უფლება)
1921	სომხეთი, ამერბაიჯანი, ბელგია (პასიური საარჩევნო უფლება), შვედეთი
1924	ყაზახეთი, მონღოლეთი, სანტა ლუსია, ტაჯიკეთი
1925	იტალია (შემზღვევით)
1927	თურქმენეთი
1928	ირლანდია, გაერთიანებული სამეფო (სრულად)
1929	ეკვადორი, რუმინეთი
1930	სამხრეთ აფრიკა (თეთრკანიანები), თურქეთი (აქტიური საარჩევნო უფლება)
1931	ჩილე, პორტუგალია (შემზღვევით), ესპანეთი, შრი-ლანკა
1932	ბრაზილია, მალიდივი, ტაილანდი, ურუგვაი
1934	კუბა, პორტუგალია (შემზღვევით), თურქეთი (პასიური საარჩევნო უფლება)

^{3*} ცხრილის შედგენისას გამოყენებულია ინტერნეტის ვებ-გვერდებზე www.ipu.org/wmn-e/suffrage.htm და http://teacher.scholastic.com/activities/suffrage/europe_when.htm# გამოქვეყნებული ინფორმაცია.

1935 მიანმარი (აქტიური საარჩევნო უფლება)
 1937 ფილიპინები
 1938 ბოლივია (შემლუდვებით), უმბეკეთი
 1939 ელ-სალვადორი (აქტიური საარჩევნო უფლება)
 1941 პანამა (შემლუდვებით)
 1942 დომინიკის რესპუბლიკა
 1944 ბულგარეთი, საფრანგეთი, იამაიკა
 1945 ხორვატია, გვიანა (პასიური საარჩევნო უფლება), ინდონეზია, იტალია, იაპონია, სენეგალი, სლოვენია, ტოგო
 1946 კამერუნი, კორეის დემოკრატიული რესპუბლიკა, ჯიბუტი (აქტიური საარჩევნო უფლება), გვატემალა, ლიბერია, მიანმარი (პასიური საარჩევნო უფლება), პანამა (სრულად), მაკედონია, ტრინიდადი და ტობაგო, ვენესუელა, ვიეტნამი
 1947 არგენტინა, მალტა, მექსიკა (აქტიური საარჩევნო უფლება), პაკისტანი, სინგაპური
 1948 ბელგია (სრულად), ისრაელი, ნიგერია, კორეის რესპუბლიკა, სეიშელი, სურინამი
 1949 ბოსნია და ჰერცეგოვინა, ჩინეთი, კოსტა-რიკა, სირია (აქტიური საარჩევნო უფლება)
 1950 ბარბადოსი, კანადა (სრულად), ჰაიტი, ინდოეთი
 1951 ანტიგუა და ბარბუდა, დომინიკა, გრენადა, ნეპალი, სენტ კიტსი და ნევისი, სენტ ვინსენტი და გრენადინი
 1952 ბოლივია (სრულად), კოტ-დივუარი, საბერძნეთი, ლიბანი
 1953 ბუტანი, გვიანა (აქტიური საარჩევნო უფლება), მექსიკა (პასიური საარჩევნო უფლება), სირია (სრულად)
 1954 ბელიზი, კოლუმბია, განა
 1955 კამბოჯა, ერთრეა, ეთიოპია, ჰონდურასი, ნიკარაგუა, პერუ
 1956 ბენინი, კომორის კუნძულები, ეგვიპტე, გაბონი, მალი, მავრიტუსი, სომალი
 1957 მალაიზია, მიმბაბვე (აქტიური საარჩევნო უფლება)
 1958 ბურკინა ფასო, ჩადი, გვინეა, ლაოსი, ნიგერია (სამხრეთი)
 1959 მადაგასკარი, სან-მარინო (აქტიური საარჩევნო უფლება), ტუნისი, ტანზანია
 1960 კვიპროსი, გამბია, ტონგა
 1961 ბაჰამი (შემლუდვებით), ბურუნდი, ელ-სალვადორი (პასიური საარჩევნო უფლება), მალაი, მავრიტანია, პარაგვაი, რუანდა, სიერა ლეონე
 1962 ალჟირი, ავსტრალია (სრულად), მონაკო, უგანდა, ზამბია
 1963 ავღანეთი, კონგო, ეკვატორული გვინეა, ფიჯი, ირანი, კენია, მაროკო, პაპუა ახალი გვინეა (პასიური საარჩევნო უფლება)
 1964 ბაჰამი (სრულად), ლიბია, პაპუა ახალი გვინეა (აქტიური საარჩევნო უფლება), სუდანი
 1965 ბოტსვანა, ლესოტო
 1967 კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (აქტიური საარჩევნო უფლება), კირიბატი, ტუვალუ, იემენის დემოკრატიული რესპუბლიკა
 1968 ნაურუ, სვაზილენდი
 1970 ანდორა (აქტიური საარჩევნო უფლება), კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (პასიური საარჩევნო უფლება), იემენის არაბული რესპუბლიკა
 1971 შვეიცარია
 1972 ბანგლადეში
 1973 ანდორა (პასიური საარჩევნო უფლება), ბაჰრეინი, სან-მარინო (პასიური საარჩევნო უფლება)
 1974 იორდანია, სოლომონის კუნძულები
 1975 ანგოლა, კაბო ვერდე, მოზამბიკი, სან ტომე და პრინციპე, ვანუატუ

1976 პორტუგალია (სრულად)
 1977 გვინეა, ბისაუ
 1978 ნიგერია (ჩრდილოეთი), მოლდავეთი, მიმბაბვე (პასიური საარჩევნო უფლება)
 1979 მარშალის კუნძულები, მიკრონეზიის ფედერაციული რესპუბლიკა, პალაუ
 1980 ერაყი
 1984 ლიხტენშტეინი, სამხრეთ აფრიკა (ფერადკანიანები და ინდიელები)
 1986 ცენტრალური აფრიკის რესპუბლიკა, ჯიბუტი (პასიური საარჩევნო უფლება)
 1989 ნამიბია
 1990 შამოა
 1994 სამხრეთ აფრიკა (შავკანიანები)
 2005 ქუვეითი

გენდერული თანასწორობის შესახებ ევროკავშირის ქვეყნების კონსტიტუციების ნორმები

1. ავსტრიის კონსტიტუცია (მუხლი 7);
2. ბელგიის კონსტიტუციის (მუხლი 111);
3. ბულგარეთის კონსტიტუცია (მუხლი 47.2);
4. გერმანიის კონსტიტუცია (მუხლი 3);
5. დანიის კონსტიტუცია (პარაგრაფი 2, ნაწილი VIII);
6. დიდი ბრიტანეთის კონსტიტუციური აქტი (1998 წლის აქტი "დამიანის უფლებათა შესახებ").
7. ესპანეთის კონსტიტუცია (მუხლი 14);
8. ესტონეთის კონსტიტუცია (მუხლი 12);
9. ირლანდიის კონსტიტუცია (მუხლი 45.2.);
10. იტალიის კონსტიტუცია (მუხლი 117);
11. კვიპროსის კონსტიტუცია (მუხლი 28);
12. ლატვიის კონსტიტუცია (მუხლი 91);
13. ლიტვის კონსტიტუცია (მუხლი 29, 39);
14. ლუქსემბურგის კონსტიტუცია (101, 11);
15. მალტას კონსტიტუცია (მუხლები 14, 32);
16. ნიდერლანდის კონსტიტუცია (მუხლი 1);
17. პოლონეთის კონსტიტუცია (მუხლი 33);
18. პორტუგალიის კონსტიტუცია (მუხლები 68.3, 109);
19. რუმინეთის კონსტიტუცია (მუხლი 4.2);
20. საბერძნეთის კონსტიტუცია (მუხლი 116.2.);
21. საფრანგეთის კონსტიტუცია (მუხლი 3, 32);
22. სლოვაკეთის კონსტიტუცია (მუხლი 38.1.);
23. სლოვენის კონსტიტუცია (მუხლი 14);
24. უნგრეთის კონსტიტუცია (მუხლი 57);
25. ფინეთის კონსტიტუცია (მუხლი 6);
26. შვედეთის აქტი "მმართველობის ფორმის შესახებ"(თავი 2, მუხლი 16);
27. ჩეხეთის ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების ქარტია (კონსტიტუციის შემადგენელი ნაწილი) (მუხლები 29.1, 3.1, 32.2);

Contents

Chapter 1.	
History of Obtaining the Women's Voting Rights	25
Chapter 2.	
Gender Equality in the Legislation of Foreign Countries	26
§1). Gender Equality	26
§2). Labor Rights of Women	28
§3). Mother's Rights	29
§4). Rights of the Pregnant Women	29
§5). Women's Electoral Rights	30
Chapter 3.	
EU Constitution Project on the Rights of Women	33
Chapter 4.	
The Statistical Analysis of the Number of Women Holding the Political Positions Abroad	33
Chapter 5.	
The Georgian Legislation on the Gender Issues	34
Table 1	
Chronology of Recognition of Women's Electoral Rights	36
List of Constitutional Norms of the countries of the European Union on Gender Equality	39

Constitutional Aspects of Gender Equality

Being one of the important ways to ensure protection of human rights and freedoms the issue of gender equality between women and men receives much attention in course of legal development of the modern world. It is a problematic issue in various areas of law in terms of their scope of regulation including in the Constitutional Law since the main principals of the gender equality underlying various areas are firstly reflected in the Constitutional norms.

Still another illustration of a high significance of gender equality is that in the modern Constitutional Law, it is regulated not only by those countries where the public role of women is practically insignificant, but also by the countries where without any additional reservations and imperative norms women actively participate in the public and political processes.

In this paper we have tried to provide the reader with the information on the status of gender equality in other countries, the extent of activity of women holding the political positions and how the effective equality of men and women in foreign countries is supported at the legislative level.

Our goal is to bring to light the current international experience in respect of maintaining the gender equality so that based on the analysis and generalization thereof changes to the Georgian legislation be worked out

Vasil Gonashvili
Doctor in Law

Chapter 1.

History of Obtaining the Women's Voting Rights

The struggle of women to obtain voting rights has the centuries old history. Back in 1600 women started to individually demand the recognition of their voting rights that was later developed into establishing the organizations which fought for the women's voting rights. At the outset of 21 century 95% of countries already recognized the voting rights of women.

The voting right is of two types: active voting right, i.e. the suffrage right and a passive voting right, i.e. the right to nominate oneself in the elections.

It was a difficult process in each country to obtain the right to vote for the women. At the state level the recognition of this right started in the Continent of Australia. The first country which recognized the active voting right of women at the state level was New Zealand (1893) and afterwards Australia (1902) though in the latter case the recognition was accompanied with many restrictions.

The first country which fully recognized both the active as well as the passive voting rights of the women was Finland (in 1906). Later the neighboring countries followed its example (Norway, Denmark, Island and Netherlands) and as of 1918 the women's voting right was recognized by the Central Europe, the Baltic countries and some of the former Soviet Countries. According to the statistics the majority of women in the world gained the right to vote after the Second World War. This right was lately recognized by Kuwait in 2005.

There are only a few countries remaining in the world where the women are not equalized with the men with their voting rights and they are deprived of such guarantees. These countries are those where the parliaments are appointed. For instance, in the United Arab Emirates 40 members of the Federal National Council are appointed by the King. The similar rule applies in Saudi Arabia, Qatar, Oman, Vatican, Brunei and Taiwan.

In each of the countries the voting rights were obtained stage by stage with various restrictions attached to the rights. This may be a restriction by the territories when in one part of the country the women's voting right was recognized while in the other part it was prohibited. Similarly, the voting right was granted to certain categories of women who satisfied the qualifications established such as the property, place of residence, age, etc. Though the Constitution of US granted the voting rights to the women back in 1920, in some of the US states such as Wyoming, Utah, Idaho, Colorado and Washington the women had been already entitled to the active voting rights by 1919. The same applies to the state of New Jersey where the property qualification was in place and according to the Constitution 1790 the voting right was granted to "all the residents" who had enough property and satisfied the residence requirements.

In Canada this process was accompanied by the territorial as well as other restrictions. In almost all of the provinces in Canada the women obtained the voting rights with certain restrictions in 1918; in Quebec in 1940, and as of 1950 they are granted with the voting rights equal with the men; the women's voting right in the Great Britain was recognized in 1869. In 1918 this right was granted to unmarried women reaching 30 years of age

who had the place of residence and as of 1928 the women already enjoyed the voting rights equal with the men; In Sweden the voting right was enjoyed by certain categories of women only in the local elections and as of 1921 in all types of elections.

In Georgia the women's voting rights is recognized as of 1918. Article 5 of the Independence Act of Georgia states: "the Democratic Republic of Georgia within its territory equally ensures the civil and political rights for all the citizens regardless of their nationality, religion, social status and sex". This principle was directly reinforced and guaranteed by the first Constitution of Georgia in 1921. Article 89 of 1921 Constitution of Georgia states that "the citizens of both genders enjoy equal political, civil, economic and family rights". Later on, the Constitutions including the Soviet Constitutions (1924, 1927, 1937 and 1978) equalized the women's political rights with those of men at the legislative level.

In order to illustrate the progress of obtaining the voting rights the table is attached to this paper showing the timing of obtaining active and passive voting rights in each country.

Chapter 2

Gender Equality in the Legislation of Foreign Countries

The main principles of protection of women's rights and gender equilibrium are governed by the Constitutions of foreign countries. The Constitutional norms concerning the women's rights can be divided into several components:

- 1) Gender Equality
- 2) Labor Rights of Women
- 3) Mother's Rights
- 4) Rights of the Pregnant Women
- 5) Women's Election Electoral

However, the Constitutions of some countries establish additional guarantees for a certain categories of women. For instance, the Constitution of Albania grants a special protection by the state not only to the pregnant women but also to the young mothers (not all the mothers) (Article 54)¹; Besides protecting the mothers' separately the Constitution of Serbia regulates the issue of protection of single parents and establishes that the single parents enjoy a special protection in the Republic. The health care of the single parents and the elderly is ensured by the state funds if it is not otherwise guaranteed by the law (Articles 66, 68).

§1. Gender Equality

The gender equality is an internationally recognized principle and is included in almost every country's Constitution with the difference that in some countries this principle is supported by the implementation tools and in some countries it is only formally

¹ *The norms from the Constitutions of foreign countries are taken from the Five-Volume Book entitled Constitutions of Foreign Countries, the Chief Editor Vasil Gonashvili, Tbilisi, 2004-2007.*

declared.

The principle of gender equality is found in so called 'old Constitutions', for instance in Austria (every citizen of the Federation is equal before the law regardless the descent, sex, estate, class and religion, Article 7) as well as in the Constitutions adopted after the World War II, for instance in the German Constitution (Men and women are emancipated. No one may be prejudiced or favored because of one's gender, descent, race, language, homeland and place of origin, faith or religious or political views (Article 3 of the Constitution) and in so called 'New Wave' Constitutions, for instance in the Czech Republic where the fundamental human rights and freedoms are guaranteed to any person irrespective of sex, race, color of skin, language, faith, religion, political or other conviction, ethnic or social origin, membership in a national or ethnic minority, property, birth, or other status. (Charter of Fundamental Rights and Freedoms, Article 3.1). Besides, the gender equality is recognized both in the Republican countries as well as in the Constitutional Monarchies. Apart from the above mentioned countries Bosnia and Herzegovina belongs to such republics whose Constitution, Article 4 states that the enjoyment of the rights and freedoms are secured for every person in Bosnia and Herzegovina without discrimination on any ground such as sex, race, color, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status, as well as Lithuania (Article 29 of the Constitution of Lithuania states that a person may not have his rights restricted in any way, or be granted any privileges, on the basis of his or her sex, race, nationality, language, origin, social status, religion, convictions, or opinions).

We can refer to Spain as an example of Constitutional Monarchy where all the Spaniards are equal before the law and may not in any way be discriminated against on account of birth, race, sex, religion, opinion or any other personal or social condition or circumstance (Article 14 of the Constitution); as well as Lichtenstein where equality of rights between the sexes are recognized. (Article 31.2 of the Constitution); or in the Netherlands where all persons living in the Netherlands are entitled to enjoy equal treatment in equal circumstances. Discrimination on the grounds of religion, belief, political opinion, race or sex or on any other grounds whatsoever are not be permitted. (Article 1 of the Constitution).

The principle of gender equality is recognized in other continents besides the Europe, for instance the First Article of the Mexican Constitution establishes that discrimination shall be restricted on ground of ethnic or national origin, sex, age, incapacity to work, social conditions, health, religion, family conditions or any other ground that is against the dignity of person and leads to loss, or restriction of rights and freedoms of persons. Out of the Asian countries we can name India the Constitution of which, Article 15 entirely deals with the prohibition of discrimination on ground of religion, race, caste, sex or place of birth.

The former Soviet countries also recognized the gender equality principle: Moldova, Russia, Azerbaijan, Ukraine, the Baltic Countries, etc including the Middle Asia Countries. Article 13 of the Constitution of Kyrgyzstan says that every person in the Republic of Kyrgyzstan is equal before the law and the court. No one shall be subject to

any type of discrimination, restriction of rights and freedoms, on the grounds of ethnic origin, sex, race, nationality, language, faith, political and religious belief, or other conditions or circumstances of a personal or social nature. In Kyrgyz Republic the men and women enjoy equal freedoms and rights and have the opportunities to realize them. The Constitution of Tajikistan indicates that the state guarantees the rights and freedoms of every person regardless of ethnicity, race, sex, language, faith, political beliefs, education, or social or property status. Men and women have equal rights. (Article 17).

Similarly to the other human rights, the gender equality were recognized although formally and remains to be recognized in the Socialist countries as well. For instance, Article 42 of the Constitution of Cuba declares that discrimination because of race, skin color, sex, national origin, religious beliefs and any other form of discrimination harmful to human dignity is forbidden and will be punished by law.

Though, it needs to be highlighted that only formal recognition of the gender equality does not secure its effective implementation. Therefore, some countries imposed some reservations in order to realize the principle of gender equality as according to the legislators' opinion it will facilitate its implementation to a greater extent. For instance, Article 8 of the Constitution of Switzerland states that the law ensures legal and effective equality of man and woman particularly in family, education, and work.

Besides stating the idea of equality Article 3 of the Constitution of Germany also states that the state supports actual implementation of the equality and takes measures to fill in the existing gaps; Article 10 of the Constitution of Turkey underlines that the state bodies and administrative authorities shall carry out their competences in compliance with the principle of equality.

§2. Labor Rights of Women

Another important issue in respect of the women's rights is additional guarantees for exercise of his labor rights. Besides the principle of gender equality, that can be found in the Constitutions of any period, other forms of women's rights protection are envisaged in the Constitutions adopted after so called 'New Wave', i.e. after 90s because during this period the issue of women's protection became an urgent issue and the structure, the scope of the Constitution was modernized. Therefore, many Constitutions whether they consist of many provisions or are relatively short, provide for the main principles and directions for women's labor rights, the mother's rights, the pregnant women's rights and other rights.

Additional guarantees of women's labor are envisaged, for instance, in the Czech Republic: Women, adolescents, and handicapped persons are entitled to increased protection of their health at work and to special working conditions. Though it is also indicated that the detailed provisions are to be determined by the law, but the special working conditions are recognized by the Constitution. (Article, 29.1, Charter of Fundamental Rights and Freedoms); in Serbia, women, minors and disabled persons are to be provided with special work conditions and protection according to the law (Article

60 of the Constitution).

According to the Constitution of Ireland “The State shall Endeavour to ensure that the strength and health of workers, men and women, and the tender age of children shall not be abused and that citizens shall not be forced by economic necessity to enter avocations unsuited to their sex, age or strength” (Article 45.4.2 of the Constitution).

Under the Constitution of Slovak Republic women, minors, and disabled persons enjoy more extensive health protection at work and special working conditions (Article 38.1). The Constitution of Tajikistan prohibits the use of the labor of women and minors in heavy or underground work, as well as for work in dangerous work conditions (Article 35).

§3. Mother's Rights

The mother's rights and their special protection at the Constitutional level, they are guaranteed and are emphasized mainly in the countries with European Republican governance and in the countries with new Constitutions. For instance, in Bulgaria mothers are the subject of special protection for the state that guarantees prenatal and postnatal maternity leave, free obstetric care, alleviated working conditions and other social assistance for them (Article of the 47.2 Constitution). The Constitution of Macedonia envisages a special protection of the motherhood, children and minors. The minors and mothers have the right to particular protection (Article 42).

Besides the European countries the legal norms on protection of mothers are included in the Constitutions of the countries on the other Continents. For instance, per Constitution of India the state is obliged to takes measures for securing just and humane conditions of work and for maternity relief (Article 42). According to the Constitution of Lithuania the law provides for paid maternity leave before and after childbirth, as well as for favorable working conditions and other privileges (Article 39).

§4. Rights of the Pregnant Women

There are few Constitutions that provide for the special protection of the pregnant women. For instance, under Article 32.2 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms during pregnancy women are guaranteed special care, protection in labor relations, and appropriate working conditions; the Constitution of Albania states that pregnant women have the right to special protection provided by the state (Article 54); In accordance with the Constitution of Serbia health care for pregnant women, mothers on maternity leave are provided from public revenues unless it is provided in some other manner in accordance with the law (Article 68).

In Portugal the women have the right to special protection during pregnancy and following childbirth. Besides, female workers also have the right to an adequate period of leave from work without loss of remuneration or any privileges. (Article 68.3 of the Constitution).

§5. Women's Electoral Rights

The women's voting rights are the most significant in respect of maintaining the gender equality, which is quite a topical issue in the world and creates quite a big interest in Georgia as well. In some countries, for instance in the African countries the issue of allocating quota for women and their equal participation in the politics has been raised due to the weakened role of the women with their rights being only formally declared, while in many European countries, notwithstanding the women's high political activity, still much attention is paid to various forms of gender quotas and the women's equal voting and other political rights are maximally secured as an indispensable element of democracy.

In order to ensure the political equality of women the Constitutions of some countries consider it necessary to underscore the equality of political rights. According to XIX Amendment of the Constitution of USA the United States or any state may not deny or abridge the right of citizens to vote on account of sex. Similarly, in France the right to vote is enjoyed by every adult who is Citizen of France and who has the civil and political rights notwithstanding their sex (Article 32 of the Constitution).

In respect of establishing the gender quota there are two separate forms identified for its classification: 1) Which act regulates this issue and 2) To which level of the state institutions it applies.

Some European countries considered it necessary to define in the Constitution the existence of the principle of quota. This issue is quite well regulated in the Constitution of Belgium. According to Article 111 of its Constitution either a law or a sublegislative act shall ensure the effective equality of the women and man especially in respect of equal access to elected and public mandates. Besides, without defining a specific quota the Constitution enunciates that the Council of Ministers and the Governments of the communities and regions shall include persons of both genders. This ensures the presence of the representatives of both genders at every level of executive body. The same principle is envisaged for the permanent deputations of the provincial councils, as well as in the college of mayor and aldermen, the social welfare council, the permanent bureaus of the public centers for social welfare and the executive bodies of any other interprovincial, intercommunal or intracommunal territorial organs.

Apart from the Constitution of Belgium, the Constitution of Serbia is the latest and one of the exemplary Constitutions (2006) among the World Constitutions in respect of the guarantees of democratic ideals. Article 100 of its Constitution states that the representation of different genders and equality shall be provided in the National Assembly which consists of 250 deputies, in accordance with Law.

This principle is provided in the Constitution of France according to Article 3 of which the law shall provide equal opportunities for women and men to hold elected positions.

The Constitution of Italy obliges the Regional laws to remove all obstacles which

prevent the equality of men and women in social, cultural, and economic life, and promote equal access of men and women to elective offices (Article 117).

The Constitution of Portugal established that the law shall promote equality in the exercise of civil and political rights and non-discrimination on the basis of gender for access to political positions (Article 109). Thus the equality principle is guaranteed by the constitution and the law is obliged to provide for its implementation. According to Article 37.2 of the Constitution effective equality in occupying the elected and political positions shall be ensured by the norms governing the political parties and election system.

The opinion that a quota system for women distorts the gender balance to the detriment of the men is frequently expressed. The Constitution of Greece took this experience into consideration and established that adoption of positive measures in order to facilitate the equality of men and women is not the discrimination on ground of sex. The State shall ensure the elimination of inequalities actually existing, in particular to the detriment of women (Article 116.2). The experience of Sweden is interesting in this respect. Though Article 16, Chapter 2 of the Instrument of the Governance determines that no law or other provision may imply the unfavorable treatment of a citizen on ground of gender, it provides for an exception if the provision "forms part of efforts to promote equality between men and women or relates to compulsory military service or other analogous official duties".

Besides the general principles being defined in the Constitution, the electoral and other laws of many countries establish the specific quota for women that may be of two types: 1) When it is established that each party should nominate a certain percentage of women, i.e. 'the candidate quota', and 2) When in the representative bodies the places are reserved in advance (e.g. in there are 60 places allocated in Bangladesh, 45 places - in Pakistan, 56 places- in Uganda, 30 places - in Morocco, 6 places in Kenya and Jordan). 'The candidate quota' may be used both for distribution of places in the Parliament, as well as when the parties nominate the candidates. There are also such cases when the legislation does not oblige the parties to adopt the quota system, though some of the parties establish that it is necessary to take into account the quota system, for instance in the Scandinavian Countries and in Germany.

At the formation stage of the National Parliament the quota system is used in all the continents in the world. In the USA it fluctuates from 20% to 45% and with 30% quota being most common. Such countries are Argentina, Brazil, Mexico, etc. On the African Continent the quota for women ranges from 5% to 30%. As for the European countries, the mandatory quota system for women amounts to 30-50%; in Serbia and Macedonia it makes 30%, in Belgium and Bosnia and Herzegovina - 33%, and in France - 50%.

Establishing the obligatory norm to introduce the quota system for women has a practical result and even if the quota system is introduced at the party level, the percentage of the females in the legislative body increases. For instance, on the American Continents, in the Chamber of Deputies in Argentina the number of women

increased from 6% to 34%, or by 28%, while in the Senate it increased from 3% to 33%, or by 30%. The similar outcomes are also observed in other countries: in Mexico the percentage increase amounted to 6%, in Brazil - 2%. Overall, the percentage increase of the number of women in the countries of America accounted for 10% as a result of introducing the quota system.

Some cases of gender discrimination are encountered in regard of the leaders of the countries. This mainly applies to the Constitutional monarchies where it is a must that the Monarch be a male. There are three patterns thereof: 1) When the female may not head the country; 2) When the representatives of both of the genders may reign; and 3) When the representatives of both of the genders may reign but the male is given a preference. For instance, according to Section 2 of the Danish Constitution, the Royal Power is inherited by men and women of the Royal dynasty. Though the Throne passes to his son or daughter so that a son shall take precedence of a daughter (The Succession to the Throne); in Spain the succession to the throne follows the regular order of primogeniture and representation, the first line always having preference over subsequent lines; within the same line, the closer grade over the more remote. In case of same grade, the male has preference over the female (Article 57.1 of the Constitution). The same system is used in Monaco. Article 10 of the Constitution of Monaco says that accession to the throne is reserved to the direct and legitimate descendent of the reigning Prince, by order of first born giving priority to the male descendent.

In Sweden there is no gender priority and the representatives of both genders are equal in accessing the throne. Article 1 of the Act of Succession, states that the right of succession to the throne is vested in the male and female. The priority is given only to the age and older siblings and their descendants have precedence over younger siblings and their descendants.

American countries are characterized with some peculiarities in respect of gender equality. Their Constitutions provide for electing only a man as the President of the country. Such a system used to be in place in some countries in America and now it is changed in some of them while in some countries it still remains. For instance, Article 82 of the Mexican Constitution reads that the President of the country must be a citizen of Mexico by birth and the son of Mexican parents by birth.

* * *

The results of the above given research show that in respect of the Constitutional guarantees for the labor of women, the right of mother and the pregnant women the Constitutions of Portugal, Serbia and Czech Republic are the exemplary among the Constitutions of the world since they envisage, though at the level of principles, all the issues related to the women's rights that can be regulated by the Constitution given its size.

Various high level state bodies established with this function show that the gender equality and protection of women's rights are given appropriate attention. For instance, there is the Ministry of Social Affairs and Gender Equality in Denmark, the Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth in Germany; the Ministry of Inheritance and Women Affairs in Canada; the Ministry of Women and the Child Development in India.

Chapter 3 EU Constitution Project on the Rights of Women

The Draft of the European Constitution emphasizes the gender equality. Article I-2 of the Constitution presents the values of the EU establishing that the Union is founded on the values of respect for human dignity, liberty, democracy, equality, and the rule of law. These values are common for the Member States in a society of pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality of women and men.

According to Article I-3 of the Draft the EU will promote social justice and protection, equality between women and men, solidarity between generations and protection of children's rights.

The following provisions in the Draft Constitution further specify what the gender equality means. According to Paragraph 3, Article I-5 the European laws and framework laws shall envisage the measures to ensure exercise of the principle of equal opportunities and equal treatment of women and men in matters of employment and occupation, including of equal pay for work of equal value. This shall be adopted after having the consultations with the Economic and Social Committee. Paragraph 4 of the same article also states that in order to achieve the full equality in practice between women and men in working life, the principle of equal treatment shall not prevent any Member State from maintaining or adopting measures providing for specific advantages in order to make it easier for the under-represented sex to pursue a vocational activity, or to prevent or compensate for disadvantages in professional careers.

Article 24 of the Draft Constitution also verifies the equality of women and men and directly deals with this issue. It says the equality between women and men shall be ensured in all the spheres, including the employment, work and pay. The principle of equality does not prevent the maintenance or adoption of measures providing for specific advantages in favor of the underrepresented sex.

Thus, the Draft European Constitution provides for existence additional legislative instruments in the European countries to protect the equality and does not prohibit and explicitly allows adoption of such norms.

Chapter 4 The Statistical Analysis of the Number of Women Holding the Political Positions Abroad

Out of these countries Sweden has the high proportion (47.3%), and then comes Finland (42.0%), Norway (37.9%), Denmark (35.9%), Netherlands (35.7%), Belgium (36.3%). In total, this percentage in the OSCE member European countries amounts to 19%, in the American countries - 19.9%, in the African countries 0 17.3%, in the Asian countries - 16.6%, and in the Arab countries - 9.0%. In Georgia the number of women Members of Parliament accounts for 10% of the total number of the Members of Parliament.

The similar picture in terms of the number of women is present in the European Parliament where out of 732 seats 222 seats, or 30.3% is taken by the women with the Sweden being in the forefront (57.9%) followed by Luxemburg (50%), Netherlands (44.4%), Slovenia (42.9%), and France (42.3%). For comparison purposes it is interesting to consider the number of women MPs in the Parliament of the Central America that amounts to 8.2%.

The high number of women is characteristic not only for the legislative bodies at the national level, but also for other higher political positions. There are 7 female Presidents in the world and 4 females are Prime Ministers. As for the composition of the Government, there are 60% female Ministers in Finland, 52.6% - in Norway, 47% - in Spain, 46% - in the South Africa, 45% - in Wales, 45% - in Nicaragua and Sweden, 43.7% - in France, and 40% - in Australia.

The first female member of the Government was appointed in Denmark in 1924, and in 1960 the female was for the first time elected as the Head of the State in Sri Lanka. The first female Prime Minister in Europe was Margret Thatcher, the British Primer Minister as of 1979.

Further, it is to be highlighted that the total proportion of women increased in every following elections². If the number of female MPs accounted for 11.3% by 1995, this number increased up to 16% in 2005.

In 1945-1997 out of 186 countries only 42 countries had a female Chairman of Parliament or Chamber of Parliament 78 times. As of 2005, 22 women headed the Parliament or its Chamber that means that by 2005 out of 255 positions of the Chairmen of Chambers and Parliaments 8.6% was held by women.

The activeness of the women and a significant role being played by them is further illustrated by the fact that currently 11% of the leaders of the political parties are women.

Chapter 5

The Georgian Legislation on the Gender Issues

The Georgian legislation envisages the universally declared rights and freedoms including the gender equality according to Article 14 of the Constitution of Georgia.

“Everyone is free by birth and is equal before the law regardless of race, color, language, sex, religion, political and other opinions, national, ethnic and social belonging, origin, property and title, place of residence”.

² The information posted on the web sites www.ipu.org/iss-e/women.htm and www.guide2womenleaders.com/index.html was used for preparing this chapter.

The Georgian legislation does not include any restriction that will create unequal conditions for woman against men to be elected or appointed at a certain position.

However, it is one issue that there is no restriction and the other issue is that such guarantees be in place that will create opportunities for women to be equally involved in the political life. As the present research shows most of the countries in the world recognize the gender equality and provides for some guarantees for the women equality at the legislative level for this principle to be effectively implemented.

It should be underlined that the Constitution of Georgia quite generally refers to the other rights of women and does not establish any guarantees for their protection and leaves their regulation up to the laws. For instance, Paragraph 4 of Article 30 of the Constitution states, that:

„The protection of labor rights, fair remuneration of labor and safe, healthy working conditions and the working conditions of minors and women shall be determined by law“.

Paragraph 3, Article 36 of the Constitution also establishes that:

„The rights of the mother and the child shall be protected by law“.

As the analysis of the Constitutions of other democratic countries show certain guarantees of the protection of women's rights are enunciated in the Constitution itself based on which relevant legislation is adopted. We consider that the Constitution of Georgia should not be an exception in this respect and it should specify the main guarantees for protection of the mother's and pregnant women's rights.

Specific issues of gender issues are not highlighted by the Georgian legislation. Neither at the prior stages of the independent development of Georgia there were some provisions in the legislation on protection of the gender equality apart from the State Conception of Georgia on the Gender Equality adopted by the Parliament of Georgia on 24 July 2006. This document includes only the principles in respect of main directions of the protection of gender issues.

Though in practice there is a need for determining to some extent the gender balance as the statistical indicator of appointing and electing the women at the significant political positions is quite low. For instance, in the Parliament of Georgia the number of female MPs account for 10% that is a very low indicator compared with the same indicator in the world. Though, it is to be mentioned that the percentage of the female MPs used to be even lower. For instance, in 1919 the Founding Meeting consisted only 3.07% of females, in 1990-92 there were 6.85% of females in the Supreme Council, in the Parliament of 1992-95 the percentage of the female MPs amounted to 4.96%, and in the Parliament of 1999-2004 it amounted to 6.71%.

At present the Government of Georgia approved on 31 January 2008 consists of 17 members out of which only 1 member is a women that makes 5.88% of the whole

Members of the Government. This percentage indicator fluctuated in various Governments from 23.8% to 5.5%. The composition of the Government of Georgia to whom the Parliament declared the confidence on 17 February 2004 included 4 female members out of 20 members, or 20% of the composition of the Government; the composition of the Government approved on 10 June 2004 there were 5 females out of 21 members accounting for 23.8% of the whole composition; the Government approved on 27 December 2004 included 4 female members out of 18, or 22% of the whole composition; in the Government approved on 24 July 2006 consisted of 1 female member out of 18 members, or 5.5% of the whole composition; the Government approved on 7 September 2007 consisted of 2 females out of 18 members making 11.1% of the whole composition, and the Government approved on 22 November 2007 included 3 members, or 16.6% of the whole composition of the Government. Though it is to be pointed out that in the recent period the appointment of the female as the Head of the law enforcement bodies was unprecedented in Georgia: on 30 August 2007 a female was appointed as the Minister of Justice and on 31 January 2008 the female was appointed as the General Prosecutor.

* * *

Our goal is to create real guarantees recognized by the Constitution for ensuring the gender equality in a way not to violate the rights of men either based on the experience of the legislation of the democratic countries and generalizing the international court practice.

All this requires making changes not only to the Constitution of Georgia but also in other legislative acts governing various areas of public and civil life. Besides, considering the experience of the Europe it will be appropriate to adopt a separate law on the gender equality.

Table 1.

Chronology of Recognition of Women's Electoral Rights³

1893	New Zealand (right to vote)
1902	Australia (limited right to vote)
1906	Finland
1907	Norway (limited right to vote)
1913	Norway (Restrictions or conditions lifted)
1915	Denmark, Iceland
1917	Netherlands (to stand for election)
1918	Austria, Canada (right to vote), Estonia, Georgia, Germany, Hungary, Kyrgyzstan, Latvia, Lithuania, Poland, Russian Federation, United Kingdom (limited right to vote)

1919	Belarus, Belgium (right to vote), Luxembourg, Netherlands (right to vote), New Zealand (to stand for election), Ukraine
1920	Albania, Canada (to stand for election), Czech Republic, Slovakia, United States of America (to vote)
1921	Armenia, Azerbaijan, Belgium (to stand for election), Sweden
1924	Kazakhstan, Mongolia, Saint Lucia, Tajikistan
1927	Turkmenistan
1928	Ireland, United Kingdom (right to vote)
1929	Ecuador, Romania
1930	South Africa (Whites), Turkey (right to vote)
1931	Chile, Portugal (limited right to vote), Spain, Sri Lanka
1932	Brazil, Maldives, Thailand, Uruguay
1934	Cuba, Portugal (limited right to vote), Turkey (to stand for election)
1935	Myanmar (right to vote)
1937	Philippines
1938	Bolivia (limited right to vote), Uzbekistan
1939	El Salvador (right to vote)
1941	Panama (limited right to vote)
1942	Dominican Republic
1944	Bulgaria, France, Jamaica
1945	Croatia, Guyana (to stand for election), Indonesia, Italy, Japan, Senegal, Slovenia, Togo
1946	Cameroon, D.P.R. of Korea, Djibouti (right to vote), Guatemala, Liberia, Myanmar (to stand for election), Panama (Restrictions or conditions lifted), Romania, Macedonia, Trinidad and Tobago, Venezuela, Viet Nam
1947	Argentina, Malta, Mexico (right to vote), Pakistan, Singapore
1948	Belgium (Restrictions or conditions lifted), Israel, Niger, Republic of Korea, Seychelles, Suriname
1949	Bosnia and Herzegovina, China, Costa Rica, Syria (right to vote)
1950	Barbados, Canada (to vote), Haiti, India
1951	Antigua and Barbuda, Dominica, Grenada, Nepal, Saint Kitts and Nevis, Saint Vincent and the Grenadines
1952	Bolivia (Restrictions or conditions lifted), Côte d'Ivoire, Greece, Lebanon
1953	Bhutan, Guyana (right to vote), Mexico (to stand for election), Syria (Restrictions or conditions lifted)
1954	Belize, Colombia, Ghana
1955	Cambodia, Eritrea, Ethiopia, Honduras, Nicaragua, Peru
	Benin, Comoros, Egypt, Gabon, Mali, Mauritius, Somalia
1957	Malaysia, Zimbabwe (right to vote)
1958	Burkina Faso, Chad, Guinea, Lao, Nigeria (South)
1959	Madagascar, San Marino (right to vote), Tunisia, United Republic of Tanzania
1960	Cyprus, Gambia, Tonga
1961	Bahamas (Restrictions or conditions lifted), Burundi, El Salvador (to stand for election), Malawi, Mauritania, Paraguay, Rwanda, Sierra Leone

³ Information published on the following web-sites was used to compile the list: www.ipu.org/wmn-e/suffrage.htm and http://teacher.scholastic.com/activities/suffrage/europe_when.htm#.

1962 Algeria, Australia (Restrictions or conditions lifted), Monaco, Uganda, Zambia
 1963 Afghanistan, Congo, Equatorial Guinea, Fiji, Iran, Kenya, Morocco, Papua New Guinea (to stand for election)
 1964 Bahamas (Restrictions or conditions lifted), Libya, Papua New Guinea (right to vote), Sudan
 1965 Botswana, Lesotho
 1967 Democratic Republic of the Congo (right to vote), Kiribati, Tuvalu, Democratic Republic of Yemen
 1968 Nauru, Swaziland
 1970 Andorra (right to vote), Democratic Republic of the Congo (to stand for election), Yemen Arab Republic
 1971 Switzerland
 1972 Bangladesh
 1973 Andorra (to stand for election), Bahrain, San Marino (to stand for election)
 1974 Jordan, Solomon Islands
 1975 Angola, Cape Verde, Mozambique, Sao Tome and Principe, Vanuatu
 1976 Portugal (Restrictions or conditions lifted)
 1977 Guinea Bissau
 1978 Nigeria (North), Moldova, Zimbabwe (to stand for election)
 1979 Marshall Islands, Micronesia Federal States, Palau
 1980 Iraq
 1984 Liechtenstein, South Africa (Coloureds and Indians)
 1986 Central African Republic, Djibouti (to stand for election)
 1989 Namibia
 1990 Samoa
 1994 South Africa (Blacks)
 2005 Kuwait

14. Constitution of Luxemburg (101, 11);
 15. Constitution of Malta (Articles 14, 32);
 16. Constitution of Netherlands (Article 1);
 17. Constitution of Poland (Article 33);
 18. Constitution of Portugal (Articles 68.3, 109);
 19. Constitution of Rumania (Article 4.2);
 20. Constitution of Greece (Article 116.2.);
 21. Constitution of France (Article 3, 32);
 22. Constitution of Slovakia (Article 38.1.);
 23. Constitution of Slovenia (Article 14);
 24. Constitution of Hungary (Article 57);
 25. Constitution of Finland (Article 6);
 26. Swedish Act on Forms of Governance (Chapter 2, Article 16);
 27. The Charter of Fundamental Rights and Freedoms of Czech Republic (part of constitution) (Articles 29.1, 3.1, 32.2)

Constitutional Provisions Regarding Gender Equality of EU Member States

1. Constitution of Austria (Article 7);
 2. Constitution of Belgium (Article 111);
 3. Constitution of Bulgaria (Article 47.2);
 4. Constitution of Germany (Article 3);
 5. Constitution of Denmark (paragraph 2, part VIII);
 6. The Constitutional Act of Great Britain (Human Rights Act 1998);
 7. Constitution of Spain (Article 14);
 8. Constitution of Estonia (Article 12);
 9. Constitution of Ireland (Article 45.2.);
 10. Constitution of Italy (Article 117);
 11. Constitution of Cyprus (Article 28);
 12. Constitution of Latvia (Article 91);
 13. Constitution of Lithuania (Articles 29, 39);

საქართველოს პარლამენტი
Parliament of Georgia

გეროს განვითარების პროგრამა
საქართველოში
United Nations Development Programme
in Georgia

შვედეთის საერთაშორისო განვითარებისა
და თანამშრომლობის სააგენტო
Swedish International Development Agency

დიზაინი და ბეჭევა შ.პ.ს „კონტური“
Design and printing by "Contour" Ltd.